МАССА А МЕХКАШКАРА ПРОЛЕТАРЕШ, ВІАШАГІКХЕТА!

СЕРДАЛО

(«Свет»)

Советски Союза Коммунистически парте Нохч-ГІалгІай обкома Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Советан Министрийн Советан орган.
Орган Чечено-Ингушского обкома Коммунистической партии Советского Союза, Верховного Совета и Совета Министров Чечено-Ингушской АССР.

АРАДУВЛ 1923 ШЕРА ДЕНЗ

ШИНАРДИ, № 128 (4296).
25 ОКТЯБРЬ. 1966 шу
Мах 2 кап.

«ЛУНА-12» — КОСМОСЕ

ТАСС-а ХОАМ

Беттан Бетта гонахьарча космически арениен дІахо тохкамбара программага хьежжа 1966 шера 22 октябре московски ханах 11 сахьати 42 минути яьлча Советски Союзе космически ракета яхийтай Беттагахьа. Ракета тІа оттаьй «Луна-12» яха автоматически станци.

Станце керттера кхоачашде дезар — Бетта искусственни спутника системана дІахо обработка яри Бетта юхерча арене Іилман тохкамаш дари.

Бустамашта яьча обработках цкъара хьахиннараша хьахьокх лаьрхІа хинначоа гаргга йолча траекторе гІолла станци лелаш хилар. 1966 шера 22 октябре московски ханах 16 сахьат лаьлча Лаьттан тІехен тІара 45 эзар километр гаьна яр «Луна-12» яха станци. Укх тайпара координаташ а йолаш: къилбаседехьарча шоралах 20 градуси 30 минути, малхбоалехьарча гаьналах 107 градуси 42 минути.

Станцеца радиобуваама ши сеанс яьй. Телеметре даннеех станце тІа оттаьйча аппаратуро лерттІа болх бу.

Станце никъ мишта бу хьежаш я бустамаш доаха лаьттан тІара къаьстта ший тайпара комплекс. Хьаухача информацена обработка ю координационно - вычислительни центр.

ОКТЯБРА ЦІЕЙНА — КЪАХЬЕГАМА СОВГІАТАШ

РЕСПУБЛИКА ФЕРМАШКА

ЦІей гарга кхаьчача деношка дика кхааш ух республика колхозийн совхозийн фермашкара.

Хьайбай продукташ паччахьалкхенга йохкара шера план ханал кхьалха кхоачашъярах хоам бу дукхьача боахамаша. Республика йиитта районах пхе района боахамаша хІанзале кхоачашъяьй паччахьалкхенга шура йохкара шера план, хІаьта фуаш дохкара итт районо.

Хьалха латт Наурски, Наьсарен, Урус-Мартана районаш.

Ерригача республика паччахьалкхенга шура, фуаш дохкара шера план кхоачашъе дукха хІама дисадац. Сийлахь-бокххача Октябра цІей хьатІакхоачаш ерригa хьайбай продукташ йохкара шера план кхоачашъяра мел эша хьалаш долаш да республика хьайбаш лeладерий. КарагІдаьнна толамаш чІоагІдарал совгІа уж совдаха а деза. Кастта шелал тІаэттача кхы а дукхагІа хургІа фермашка йоакхо е езаш. Ховш махиллара Іана зама хьайбаш леладерашта эггара халагІа йола ха я.

Фермашка Іанна кийчбаларга хьежжа чакхдоаккхаргда ер юртбоахама шу, цул совгІа хьатІадоагІача юбилейни шера хьахуллараш а.

Халахете а массайолча фермашкара хьалаш цхьатарра дац. Цхьайолча боахамашка шура кІезиглу, хьайбаш дулха эша а лу.

Паччахьалкхенга шура йохкара план кхоачашъяра тІехьаюс Надтеречни, Сунженски районий колхозаши совхозаши.

Фуаш дохкара план кхоачашъяра цІенхаштта тІехьадус республике кийчлеча фуах 42 процент кхоачача Грозненски района боахамаш.

Фермаш Іанна мишта кийчъяьй хьожаш ба хІанз колхозашкеи совхозашкеи.

Хьагучалаьха дерригa кхоачамбоацараш сиха дІадаха деза.

Пятилетка хьалхара шу дикача толамашца чакхдакихари Октябра 50 шу дузача шера кхы а толамца къахьегара лард йоллари хьайбаш лeладерий сий дола гІулакх да.

1966 ШЕРА 20 ОКТЯБРЬ ТІАКХОАЧАШ ПАЧЧАХЬАЛКХЕНГА ХЬАЙБАЙ ПРОДУКТАШ ЙОХКАРАХ ЙОЛА СВОДКА

(шера планах проценташца)

Районаш	Дулх	Шура	Фуаш
Ачхой-Мартана	86	90	128
Ведана	89	130	105
Грозненски	84	91	87
Гудермесски	87	99,8	104
МалгІабика	76	98	129
Надтеречни	78	89	100,7
Наьсарен	81	100	111
Наурски	93	111	124
Ножай-Юрта	90	114	109
Советски	49	95	107
Сунженски	92	89	109
Урус-Мартана	106	102	98
Шаьла	83	91	85
Шелковской	87	96	99,4
Ерригача республике гІолла	86	94	97

Къахьегама совгІаташ

Сийлахь-йоккхача Октябрьски революце 49 шу дизара дола тІахьехамаша Сунженски района боахамий къахьегамхой оарцагІа баьхаб лакхара къахьегама толамаш дахара. ЦІей сийна яьржача социалистически яхье хьалха латт Кирова цІерахча колхоза коа тІарча оалхазарий ферма коллектив. Шера планага хьежача паччахьалкхенга 530 эзар фуъ дохка дезача коллективо хІанале тІехкхоачашъяьй из план.

Геттара дика лел коа тІарча оалхазарий дулх дохкара гІулакх а. Шера планах паччахьалкхенга 14 тонн дохка дезача, цу коллективо хІанзле 20 тонн дулх дехкад.

Иштта, лакхара къахьегама толамаш даьхад Ленина цІерахча колхоза шурий-товарни ферма коллективо а. Цу ферма заведующи ва нов. Бахаршев. Укх шера 9 бетта ферма коллектив декхарийла яр паччахьалкхенга 6300 центнер шура йохка, хІаьта хІанале ехкар 6500 центнер я. Эггара дикагІа къахьегама хьокхамаш даьхад доаркаша Арсамакова Сабила, Минтаева Іайшета, Сулиманова Яхас. Шура яккхара шера план кхоачашъе гарга ба уж.

Иштта дика лел укх ферме Іана кийчо яра гІулакх а. Ремонт яьй хьайбаш Іангардоахаргдолча помещенешта, Іалашдаьд кхоачамхиллал доакъар. Хьагуча суртах Іай а, ахки миссел шура яккха йиш хургхиларах тара да. Гуйрийнарча балхий темпаш сихъяьй Орджоникидзе цІерахча колхоза № 1 йолча шурий-товарни ферма болхлоша. Іа хьатІакхача гаьна доацилга дика кхета а леш хьинаре къахьег цар. Пишлош хьалъяра звено членаш Мякиев Исраила, Кациевгіар Асхьаба, Мухтара хІанале ремонт яьй хьайбаш чулоаттадергдолча помещенешта: ийнаш тоадаьд, кораш, наІараш чІоагІдаьд. Йайхача помещенешка Іа доаккхаргда хьайбаша.

Толамашца дІахьу укхаза доакъар Іалашдара балхаш а. 900 тонн силос йолла езача, хІанзле 1000 тонн еллай, 500 тонн гІожа доакъар Іалашле дезача, 600 тонн Іалашдаьд ферма болхлоша.

Иштта хьинаре къахьегаш ба «Победа» яхача колхоза хьакхий-товарни ферма болхлой. ДукхагІа бола доаркаш хьатІадоагІача, шера чотах къахьегаш ба. Паччахьалкхенга хьакхий дулх дохкара шера план кхоачашъяьй ферма коллективо. ХІара нана-хьакхан тІехьара план ворхІ хурск кхее езача, хьакхарч лелаеш йолча нов. Заикинас 8,3 хурск кхеяьй.

Лакхара къахьегама толамаш даьхад хьакхарч лелаеча нов. Ножельниковас. Дийнахьи буси хІара цо лелаеча хурска 290 грамм дулх тІаккхетар, план 240 грамм мара йоацача.

И. ГУЗЕЕВ.

Яхьо хьинар совдоах

Сийлахь - йоккхача Октябрьски революце 49 шу дузача денна сийленца накъа яхара хьинар айленна къахьегаш я Грозненски аьшкабетона конструкцей завода коллектив. Ди тІехьа совдувл социалистически яхье яьннача цехий коллективаша доаха толамаш. Яхье хьалха латтачарех я нов. Лемешко Николай Кондратьевич керте латтача шоллагІча цеха коллектив. Укх шера цахадлаш завода карара-кара тела ЦІе байракх лелаю цо.

Из байракх карара ца ялийтара ерригa шоай торонаш оарцагІъяьхай тха цеха болхлоша, — йоах цеха инженера В. А. Котельникова. Арахеца продукци дукхагІа хилийта, цун дикал лакхагІа хилийта яхача девизах къахьег хІара бригадо, смена. Ийс бетта план ханал хьалха кхоачаш а еш, планал совгІа арахийцай 124 эзар сома маьха продукци. Уж толамаш кхы а совдоахаш къахьийгад цеха болхлоша укх бетта. Ерригa продукци арахецара итт бетта план 6-ча октябре кхоачашъяьй цо. 18-ча октябрга кхачалехьа планах лаьрхІачул совгІа арахийцай 75 эзар сома маьха продукци.

КарагІдаьнначох кхоачамбаь Іеш оамал яц цеха коллектива. Октябра цІей сийна 7 ноябрь тІакхоачаш цхьайтта бетта план кхоачашъе социалистически декхараш тІаийцалар цо. Дукха ха йоацаш шоай торонашка цІаькха а хьежар цеха коллектив. Цо лаьрхІар цхьайтта бетта план 1—2-ча ноябре кхоачашъе. Уж декхараш шоаш кхоачашдергхиларах дог тийша ба цеха болхлой.

Московскии Ленинградскии предприятей инициатива хьал а лаьца металл, бетон, кхыйола материалаш кхояра чІоагІа къовсам лоаттабу тха цеха коллективо, — аьлар инженера нов. Котельникова. Хьалха дІадахача шерашка цІеношта йоахкача аьшкабетона плиташка дІаухийта цхьайола арматура хьайора 16 миллиметр сомал долча аьшкасаьргех. Арматура кубически метрага дІадодаш хинна металл 120 килограмм яр. ПКЖ яхача плиташка дІаухийташ хинна арматура 20 — 22 миллиметр сомал долча гІоврех хьайора, хІаьта арматура кубически метрага дІадодаш хинна металл 129 килограмм яр.

Металли материалаши кхояра вай мехка шерра инициатива дІаьржачул тІехьагІа цу гІулакха дукха уйла йир цеха инженерно - техническии болхлоша, рационализатораша, производстве хьалха латтараша. КІезигагІа металл дІагІоргдола кердa наькъаш леха баьлар. Цу гІулакха хетаяь дукха предложенеш тийлар. Хьийта къа зехьа довзар. Ялхайтта миллиметр хулча стержнех хьаеш хинна арматура 5 миллиметр хулча аьшкасаьргех хьае йолаелар. Арматура цхьан кубически метрага дІадода металл 70 килограмм кІезигдир цу гІулакхо. ПКЖ яхача плиташка дІайохийта арматура 5—6 миллиметр хулча аьшкасаьргах хьаю. Из бахьан долаш цхьан кубически метрага дІадода металл 41 килограмм мара дац, хьалха дІадодаш хиннар 122 килограмм долча.

Керда арматура дІа а йохийташ хьаеча плитай дикал лохагІа йий теш? Яц. ХьалхарчуЛ дукха дикагІа я яхаш каьхаташ ух тхога гІишлошъеча организацешкара, — йоах цу гІулакха раьза хиннача Виктор Афанасьевича. Цу диткъагІча аьшкасаьргех арматура хьаелга завода массайолча цехашка дІадоладаь. Цул совгІа завода цехашка хьалха санна, дІакхувсаш йоаяц совъяьнна аьшкасаьргий юхьигаш. Уж хетта а хетташ арматура хьаю. Цу гІулакхо а торо хилийтай дикка металл кхоле. Металл кхоара балха юкъейихьача цу мероприятеша шера паччахьалкхенна бу пайда итташ эзараш сомаш да.

Уж кердадараш балха юкъехувлача, лакха къахьегама толамаш доахача белгалбаьнна дика къахьегаш ба мастераш Тюрина Тая, Тухаева Тамара, бригадир Лушников Иван, арматурщик Сластная Наталья, кхыбараш.

ШоллагІча цеха коллективаца яхь а лелаеш хьинаре къахьегаш я пятилетка хьалхарча шера Хачатурьян Василий Филиппович керте латтача йиълагІча цеха коллектив а. Сентябрь бетта план ханал хьалха кхоачаш а еш планал совгІа арахийцар цо кхо эзар гаргга сома маьха продукци. Итт бетта план ханал ах бутт хьалха кхоачашъяьй. Шоай къахьегама толамаш кхы а дакхдаь, тІабоагІача бетта чотах болх беш ба цеха болхлой. Цига хьалха латтачарех ба ии. Албастова Тамара, Долбышев Василий, Цифринец Мария, кхыбараш.

Сурта тІа: арматурщица Сластная Наталья болх беш я.

Б. Дотмарзиева текст,
И. Плиева сурт.

ТХА КЪАХЬЕГАМА КОТАЛО

Октябра цІейна дикача толамашца накъа йоагІа Грозненски мехкдаьтта чакхдоахача завода коллектив. Сийрда мехкдаьтта продукташ арахецара итт бетта план 18-ча октябре кхоачашъяьй. Ер бутт бовлехьа планах лаьрхІачул совгІа арахецаргья эзараш тоннаш мехкдаьтта продукци.

Завода цехашта юкъе хьалха латтачарех я Бычкова Ранса керте латтача цхьоалагІча цеха коллектив. Ер бутт болалуча хьалхарча деношка кхоачашъяьй цо итт бетта план.

Л. ФОМЕНКО,
Грозненски мехкдаьтта чакхдоаккхача завода планови отдела экономист.

КЕРДАЧА ТОЛАМАШКА

Ши кІира мара ха йисаяц Октябра деза цІей хьатІакхача. Цу денна сийленца накъа бахара яьржача социалистически яхье «Старогрознефть» НПУ мехкдаьттахоша лакха къахьегама толамаш доах. Газ яккхара итт бетта план 18-ча октябре кхоачашъяьй. Ер бутт бовлехьа планах лаьрхІачул совгІа йоаккхаргья эзараш кубически метраш газ.

Укх шера ийс бетта даьккха мехкдаьтта дІадахача шера цу юкъа даьккхачул 65,2 процент дукхагІа да, хІаьта газ дегІаенай 56,6 процент.

Яхье хьалха латтачарех я Хачатуров Рафаила кулгалдеча цхьоалагІча промысла коллектив. Мехкдаьтта даккхара итт бетта план кхоачашъеча графикал кхо ди хьалха бувлаш хьабоагІа мехкдаьттахой. Цул дукха тІехьаюсаш яц ии. Сорокотягин Ивани Шамилев ГІапури керте латтача промыслай коллективаш. Ши ди графикал хьалха йоагІа уж.

А. ФОМЕНКО,
«Старогрознефть» НПУ планови отдела экономист.

МЕХКДАЬТТА ДЕННАД СКВАЖИНО

Хаян - Кертера № 40 йола скважина гаьна яц мехкдаьтта луш йолча № 6 йолча скважинана. Цу скважина бурув тоха йолаелар Шуликин Иван Макарович керте латта бурувдеттарий бригада. Проектах лаьрхІа хинна 3500 метр бурув техачул тІехьагІа, цига ера бурувдеттарий мастер Гребнев Александр керте латта тохкама балхаш ду бригада. ШоллагІча методах мехкдаьтта даккхара кийчъе лаьрхІар цар из скважина, цудухьа шоллагІча метода цеха болхлоша кийчъе лаьрхІар арматура, тІоанашка хий чуахийтара йола оборудовани.

ЧІоагІа цецбоалаш хІама хилар цу скважинера мехкдаьтта кІеж техача. ШоллагІча метода цеха керттерча инженера А. М. Базилевске болхлой оарцагІа баьхар мехкдаьтта хьаэцара.

Скважина оборудовани еча чІоагІа къахьийгар слесараща ии. Свинцова, Скребцова, Будровина, газосварщика Яровойс, кхычар. № 40 йолча скважино мехкдаьтта делар. Цигара мехкдаьтта даккхара болх толамца дІахьош ба.

А. ТИЩЕНКО.

Шера план — 7-ча ноябре

ГІулакхаш дика лел Урус - Мартана района Мичурина цІерахча совхоза кхоалагІча отделене ферме. Сийлахь - бокххача Октябра сийна къахьегама вахте а этта дика толамаш даьхад ферма коллективо. Ферме 505 етт, 125 къона бежан да. Ужжал долча доаханна дизан дІайхен долаш Іа даккха кийчо яьй. Цу фермера хьайбаш чулоадхкалу ерригa помещенеш доаханга Іа даккхийта кийчъяьй, ремонт дика яьй, кІир техай, свет чуйиллай, нийш оттаьй. Мел эша доакъараш кийчдаьд укхаза. Нагахьа санна планах цар мошача доакъара кийчъе езаш хиннар 10160 центнер силос хиннаяле, бокъонца хІанзле лаьттах еллар 22543 центнер я, 500 тонн йол кийчъе езаш бар уж, хІаьта 20-ча октябре кхаччалца кийчъяьй 429 тонн. Ча 130 тонн кийчде дезар, хІанале а долаш да 387 тонн. Цу тайппара, дизза кхоачашдаьд цу ферме доакъараш кийчдара декхар.

Дика толамаш даьхад ферма коллективо хьайбай продукташ яхара даькъе а. Нагахьа санна планах хІара кхоабача Іаттагара 1400 килограмм шура яккха езаш хиннаяле, 20-ча октябре кхаччалца яьккхар 1458 килограмм я. Планах паччахьалкхенга 700 тонн шура йохка езаш бар уж, хІаьта хІанзле ехкай 707 тонн. Ферма болхлоша декхар тІаийцад шера план массадолча хьокхамашта Октябра цІей хьатІакхачалехьа кхоачашъе, аьнна. Цунца цхьана йоаккхача продукцега дІабода мах дохбара торкам тІабохийт. 1 центнер шурий яккхарга дІабода мах ерригача совхозе юкъера лаьрхІача планах 15 соми 50 кепиги ба, хІаьта ферме 1 центнер шурий яккхарга дІабода мах 13 сомагеи 40 кепигаген кхоачаш лохбаьб. Нагахьа санна фермо шура яккхарга дІадахийтар 93.532 сом дале, 20 октябре кхаччалца цо яьккха шурий продукци 117.555 сома маьха я. Цу тайппара, октябрь бетта фермана хьатІабена цІена пайда — 24023 сом да. МаІан доккха долаш я из цифра, цо хьахьокх ферма коллективо мел болх баьб. Чухьара кхоачамаш дахарои оарцагІдахарои, болх хьалхашка латта декхараш кхоачашдара тІаберзабаь лелабаро новкъостал дир уж хьокхамаш дахара. ЦІей гаргакхаьчача укх деношка легаш ураэтта болча, заведующи нов. Бетигов Ханис керте латтача ферма болхлоша кхы а дукхагІа лакхъе лаьрхІад шура яккхара темпаш. Кхычарна хьокхам телаш бола хьалха латтараш а ба ферме. Царех я дика болх барах Къахьегама Шеча Байракха орден енна Оздуева Аминат. 20 етт ба цо лелабеш. Планах хІара кхоабача Іаттагара 1400 килограмм шура яккха езаш яр из, хІаьта цо хІанзле 2438 килограмм яьккхай. Ужжал долча доахангара Акбулатова Анисата а 1830 килограмм шура яьккхай хІанзле, планах 1400 килограмм яккха езача метте. Дика къахьегарах цунна а «За Трудовую доблесть» яха медаль еннай. Ше доаха дерригa толамаш Сийлахь - бокххача Октябра цІейна хетаду ферма коллективо.

М. АЛЬДИЕВ,
тха собкор.

ВЕЖАРАШХА ЙОЛЧА ПАРТЕЙ КУЛГАЛХОЙИ СОЦИАЛИСТИЧЕСКИ МЕХКИЙ ПРАВИТЕЛЬСТВАШТА КЕРТЕ ЛАТТАРАШИ МОСКВЕРА ДІАБАХАР

22 октябре Москвера цІабахар КПСС ЦК-аси Советски правительстваи бийха баьхка Советски Союзе хинна:

Болгарски Коммунистически парте ЦК Хьалхара секретарь, Болгаре Халкъа Республика Министрий Совета Председатель Т. Живкови БКП ЦК член, НРБ халкъа оборона министр эскара инарал Д. Джурови;

Германе Социалистически едини парте ЦК Хьалхара секретарь Германски Демократически Республика Паччахьалкхен совета Председатель В. Ульбрихт, СЕПГ ЦК Политбюро член, ГДР-а Министрий Совета председатель В. Штоф, СЕПГ ЦК Политбюро член а секретарь а вола Э. Хонеккер, СЕПГ ЦК член, ГДР-а къаман оборона министр эскара инарал Г. Гофман;

Венгерски Социалистически болхлой парте ЦК Хьалхара секретарь Я. Кадар, ВСРП ЦК Политбюро член, Венгерски Халкъа Республика Министрий Совета Председатель Д. Коллаи, ВСРП ЦК Политбюро членалла кандидат, ВНР оборона министр инарал-полковник Л. Цинеге.

Внуковски аэродромеи Киевски вокзалеи хьаьший накъа боахаш хилар новкъостий Л. И. Брежнев, А. П. Кириленко, А. Н. Косыгин, Н. В. Подгорный, М. А. Суслов, А. Н. Шелепин, П. Н. Демичев, Ю. В. Андропов, КПСС ЦК член, СССР-а кхыча мехкашцарча гІулакхий министр А. А. Громыко, КПСС ЦК член, СССР-а оборона министра хьалхара заместитель Советски Союза Маршал А. А. Гречко, кхыбараш.

Уж накъа боахаш хиннаращца бар СССР-ера НРБ посол С. Карадржов, СССР-ера ГДР-а посол Х. Биттнер, СССР-ера ВНР посол Й. Сипка.

(ТАСС).

СССР ПРОМЫШЛЕННОСТЬ 1966 ШЕРА ИЙС БЕТТА

СССР ЦСУ ХОАМ

Промышленноста болхлоша, КПСС XXIII-ча съездо хьалхашка отталаь декхараш кхоачаш а деш, Сийлахь-йоккхача Октябрьски социалистически революце шовзткъе ийс шу дизара баха боагІача тайпара накъабахар духьа шерра социалистически яхь а йоаржаяь, ханал хьалха кхоачашъяьй ерригa промышленни продукци яккхареи продукце дукхагІа дола лоархІаме тайпаш хьадареи 1966 шера III кварталеи ийс беттеи план. Соахкарча ийс беттаца нийсйича промышленни продукци дукхагІа яьккхай 8,3 процент. Цу хьакъехьа дувц 1966 шера ийс бетта СССР промышленносто Паччахьалкхен план кхоачашъяра итогех беча СССР ЦСУ хоама тІа.

Промышленноста къаьст - къаьста доакъош лаьрхІача продукци дукхагІа арахийцай: электроэнергеи теплоэнергеи — 9 процент, топливни промышленносто — 7 процент, Іаьржачеи бесаш долчеи металлурге — 9, химически промышленносто — 12, машиностроенеи металлообработкои — 12, хьун, целлюлозно - каьхата, хьу чакхйоахача промышленносто — 4, гІишлой материалий промышленносто — 10, ийгача промышленносто — 9, кхачан промышленносто — 4 процент, культурно - бытовой гІулакхашта эша товараш хьадар — 12 процент.

Итт бетта план кхоачашъяьй хьун, целлюлозно - каьхата, хьу чакхйоахача промышленноста Министерствагареи чкъаьрий боахама Министерствагареи дІа мел иккхача ерригача Союза юкъарчеи союзно-республиканскии промышленни министерстваша. Ийс бетта план Ерригa продукци яккхараи промышленни продукце лоархІамегІара тайпаш хьадараи кхоачашъяьй ерригача союзни республикаша.

Союзни республикай шо-шоай территореш тІарча промышленноста ерригa продукци 1966 шера ийс бетта соахка цу ханналца яьккхачунца нийсйича мел дукхагІа яьккхай хьахьокх укх даннеша: РСФСР —108 процент, Украински ССР — 108 процент, Белорусски СССР — 114, Узбекски ССР — 110, Казахски ССР — 109, Грузински ССР — 114, Азербайджански ССР — 107, Литовски ССР — 112, Молдавски ССР — 112, Латвийски ССР — 111, Киргизски ССР — 115, Таджикски ССР — 113, Армянски ССР —113, Туркменски ССР — 111, Эстонски ССР — 108 процент.

ЦСУ хоама тІа йоалаю промышленни продукце къаьст-къаьста тайпаш хьадарах йола даннеш. 1966 шера ийс бетта 369 миллиард киловатт-сахьат электроэнерги хьаьй, хьалаьккхад 197 миллион тонн мехкдаьтта, 105 миллиард кубически метр газ, 439 миллион тонн кІор, 120 миллион тонн аьшка руда, лоалаьд 52,4 миллион тонн чон, 72 миллион тонн болат, кийчъяьй 56,8 миллион тонн прокат, 7.338 эзар тонн болата турбаш, 25,9 миллион тонн минеральни удобренеш, 6840 эзар тонн серни кислота, 703 эзар тонн пластически массаши синтетически кІувнаши, 337 эзар тонн химически хьоасий. 20,6 миллион автомобилий покрышкаш, беррига низ 10,5 миллион киловатт болаш йола турбинаш, 10,4 миллион киловатт низ бола турбинашта увттаю генераторам, металлаш тела 142 эзар станок, 28,8 эзар кузнечно-прессови машинаш, 192 эзар тонн металлургически оборудовани, 306 миллион сома маьха химически оборудовани.

Арахийцай магистральни тепловозий 1123 секци, магистральни электровозаш — 450, автомобилаш — 501 эзар, тракторащ — 284 эзар, юртбоахама машинаш 1128 миллион сома маьха, экскаватораш —17,3 эзар, бульдозераш — 16,3 эзар, гІирсашка йола хьу хьаэзай (колхозаша кийчъьяр йоацаш) — 193 миллион кубически метр, хьалаьд 2,6 миллион тонн каьхат, 59 миллион тонн цемент, 49 миллион кубически метр вІашагІйоалла аьшкабетон, гІирсага йода 26 миллиард етта кирпишк, боамбе - каьхата кІалаш 4252 миллион квадратни метр, зипаш — 376 миллион квадратни метр, ленах даь гаташ — 438 миллион квадратни метр, даьреш — 647 миллион квадратни метр, тийга яь хІамаш — 7,3 миллиард сома маьха, телатах баь кога гІирс — 386 миллион пар, дулх (паччахьалкхен бедала ресурсаех) — 3,7 миллион тонн, чкъарийи форда продукташи яьхай—4,6 миллион тонн, шурийца лоархІаш бежан даьтта нахча, кхыйола шурий продукташ хьаьй (колхозаша хьаяьрашии бахача цхха шоай цІагІа хьаяьрашии йоацаш) — 33 миллион тонн, консерваш — 5,5 миллиард банка, сахьаташ — 24,1 миллион, радиоприемникаши радиолаши—4,1 миллион, телевизораш — 3,3 миллион, холодильникаш 1589 эзар, барзкъаш дутта машинаш — 2854 эзар, мебель — 1468 миллион сома маьха.

Промышленностера къахьегама овсарле, СССР ЦСУ хоама тІа дІахо яхачох, соахка цу ханналца хинначул 5 процент лакхъеннай, ийс бетта план тІехкхоачашъяьй. Продукци хьаярга дІабода мах лохбарах планал совгІа кходаьд 400 миллион сом. Промышленносто бенна пайда 1965 шера ийс беттаца нийсбича 10 процент дукхагІа ба. Халкъа боахама юкъейихьай ши миллион совгІа изобретении рационализаторски предложенни.

Цунца цхьан кхоачамбоацараш а да промышленноста балха тІа. Масала, ийс бетта план кхоачашъяьяц химически прокатнии оборудовани, электровозаш, пластически массаши синтетически кІувнаши, гІирсашка йода етта кирпишк хьаяра, гІирсашка йода хьу хьаозара, чкъаьрий дахара, радиоприемникаши радиолаши, холодильникаш а продукце цхьадола кхы тайпаш а хьалара.

СССР ЦСУ хоам чакхбоаллача йоах, промышленни предприятеш дІахо а планированеи экономически стимулированеи кердача система тІа йоахаш хьаяьхкай. Кердача хьалашка болх беш йолча предприятеша тІехкхоачашъяьй лакхъяь планаш, соахкарча ийс беттаца нийсбича продукци маьхал яккхара боарам 11 процент совгІа лакхбеннаб, пайда — 20 процент совгІа, къахьегама овсарле — 8 процент.

(ТАСС).

Дика къахьег

Вай мехка масса мІинге йода Гудермеса Горпищекомбината продукци, хІаьта из бахача наха чІоагІа дикагІа лоархІаш а хоатташ а я. Укх шерарча сезоне дика толамаш доах пищекомбината консервни цехо. ХІанале а дохка дІадахийтад керда чуйицача сомехи баьцадаарехи даь товараш.

Комбинате тІехдика къахьег Л. Рязанцевай, Т. Абдулмежидовай бригадаша, болхлоша Н. Авторхановас, закатчицас О. Андроновас, стерелизатора М. Арсакаевас, кхычар.

Дукха ха йоацаш укхаза болх бе йолаялийтай печенеш еш йола кондитерски цех. Сменни задани — 1100 килограмм — даим тІехкхоачашъю кондиторий Шабаева Мелинаи Висаитова Бирлантеи бригадаша.

Дезача денна — Сийлахь - бокххача Октябра 49 шу дизара баха боагІача тайпара накъа бахар духьа лелаеча социалистически яхьа юкъе а баха пищевикаш кийча ба Октябрьски план, тІехдика продукци ара а хецаш пхи ди ханал хьалха кхоачашъе, ерригa продукци арахецара шера план а иштта ханал хьалха кхоачашъе.

Р. ТУРЛУЕВ.

ТОАЕРГЬЯ ВАЙ ГОРОДАШИ ЮРТАШИ

Нохч-ГӀалгӀай АССР Лакхехьарча Совета бархӀлагӀа сесси

Хьалха хоам мабарра, 1966 шера 20 октябре хилар кхоалгӀа хержа Нохч-ГӀалгӀай АССР-а Лакхехьарча Совета бархӀалгӀа сесси.

«Советий Iаьдала 50 шу дизара кийчо дуьзаденна Нохч-ГӀалгӀай АССР-а городаш, болхлой поселкаш, нах баха пункташ дӀахо а тоаяра яьржача социалистически яхьах» доклад йир республика Министрий Совета председатела заместитела **Р. А. Турлова.**

Коммунистически парте ерригa политика къахьегама наьха, вай социалистически общество тоаяра чӀоаргга йоакхо яра тӀаерзаяь я, аьлар докладчика.

Пятилетка цифраша чулоац наха чубаха цӀенош дӀахо дукхагӀа хьалдара, пенсионни Iалашвелга тоадара, торговли халкъа унахцӀено лорадегеи тоадара, городаши юрташи тоаяра а дукхха кхыдола а дешаш.

Берригача советски наха а санна, орден лелаеш йолча Нохч-ГӀалгӀай республика къахьегамхоша шоаш кхо ца беш болх а бу. Советски Даьхен низ чӀоагӀбара юкъе доагӀаш дола дакъа а лоац.

Семилетка керттера заданеш вай республико толамца кхоачашъяьй. 7 шера промышленни производства боарам шозза лакхбеннаб. Шера планал совгӀа ворхӀ шера 79 миллион сома маьха тайп-тайпара продукци яьккхай. Къахьегама овсарле цкъаи ахаззеи совгӀа лакхъеннай, хӀаьта продукцега дӀадолар лохдарах 38 миллион сом ахча кхоадьд. Цу шерашка республике хьалъяьй йоккха 20 предприяти. Хьахиннай керда промышленни центраш — Аргун, Карабулак, Наьсарен-Вокзале.

Белгалдаьнна толамаш даьхад юрта боахама, Iилма, культура болхлоша.

Цхьадола къаьстта толамаш даьхад коммунальни, культурно - бытовой объекташ хьалъеча, городаш, райцентраш, болхлой поселкаш, юрташ тоеча.

Семилеткаха паччахьалкхен капиталовложенеш чотах 670 эзар квадратни метри бахача наха шоай чотах а паччахьалкхен ссудах а 22 эзар квадратни метри цӀенош хьалдаьд. Хьалъяьй 24 бани, 3 прачечни, 2 гостиница, хьалъяьй 87 бытовой комбинат, царех 34 юрташка а еш. Болх бе йолаяьйтай 300 километр водопровод, 340 километр газовни 350 километр электрически линеш. ТӀера чӀоагӀбаь бола 210 километр никъ, 235 километр тротуар йиллай. 6 эзар совгӀа лампа аллай улицашка, 1,3 миллион совгӀа гаи кӀотарги егӀай улицашкеи майдашкеи, 460 гектар керда бешамаши паркаши яьй. Городаши юрташи тоаяра боарам цкъам ахаззеи—шозза лакхбеннаб. Цу гӀулакхашка дӀаладах 16 миллион сом. Городе меттел юрта а чӀоагӀа даржаш. чӀоагӀлуш латт квартирашка газ юллилга. ВорхӀ шера республике 53 эзар квартире газ йиллай. Городашта, болхлой поселкашта, нах бахача пункташка хий лоаттаделга тоаденад. Керда гӀишлош хьалъяреи йолаш йола медицински учреждениеш эргаьхьа тоаяреи чотах дарбан меттеш дукхагӀа хиннад. Дикка лакхъеннай школьни сеть.

Кхы а дукхагӀа дергӀа городаши юрташи тоаеш ду балхаш укх пятилетке, йоах дӀахо докладчика.

Къахьегамхой вахара хьал тоадара керттерчарех цаӀ лерхӀ Советски правительства нах чубаха цӀенош хьалдара шерра программа лакхъяьккхарах.

Вай республике нах чубаха цӀенош хьалдарга дӀадохийтаргда 80 миллион сом, 700 эзар квадратни метр гаргга хула цӀенош хьал а дергда. Коммунальни гӀишлош хьалъярга дӀадохийтаргда 36 миллион сом, юкъарча дешара школашка — 17, школе даха ха йоацача берий учрежденешка — 13, клубашка — 3 гаргга, больницашка — 10 миллион сом совгӀа. Кхоазанел кӀезигагӀа боадаш лакхбала беза пхе шера бытовой гӀулакх дара боарам.

КПСС XXIII-ча съезда Директиваш кхоачашъеш Нохч-ГӀалгӀайчен къахьегамхоша керда толамаш даьхад пятилетка хьалхарча шера план кхоачашъеча.

Коммунальни боахама предприятеша тӀехкхоачашйир коммунальни гӀулакхаш дара, электроэнерги дӀахецара, боахама газ ялара, пассажираш дӀа - юха кхувдара планаш. Ерригa республика хьайийцача дӀадахача шера хинначул 8 процент лакхбеннаб капиталовложеней берригa боарам.

Пятилетка хьалхарча шера заданеш кхоачашъеш даьха цхьадола толамаш белгалдоахаш хьоаха ца дича мегаргдац республика боахама гӀиpаш хьалдареи городаш а юрташ а тоаяреи дукхха дола дешаш кхоачашъеча хинна шенхаштта кхоачамбоацараш. Цхьайолча предприятеша кхоачашъяьнзар бахача наха коммунальни бытовойи гӀулакх дара план, къаьстта квартирашка газ чуйиллара, теплоэнерги, хий дӀакхачийтара план. Дукххача предприятеша — банеша, водопроводаша, ательеша, мастерскеша беча балхах лаьца бахача нахагара доагӀаш лоткъамаш ук. Дукххача наькъе нах чубахача аланешта еш йола ремонт йо хул. хӀаьта нах чубахача цӀеношта еча ремонтага дӀалодар лакха латт, дукха доаду хий, электроэнерги, газ.

Къаьстта шенхаштта тӀехьадиса латт капитальни гӀишлош хьалъелга.

Гӏишлошъяра - монтажни балхий 9 бетта план моттигерча Советаша ерригаш а хьайийцача 65 процент мара кхоачашъяьяц. Нах чубахача цӀеной фонда капитальни ремонт яра йола укх шера 9 бетта план 76,3 процент мара кхоачашъяьяц моттигерча Советаша.

Моттигерча Советий нах чубахача цӀеной фонда еш йола капитальни ремонт чӀоагӀа тӀехьайиса ю Сунженски районе (райисполкома председатель нов. Плиев) 9 бетта шера план 35,6 процент мара кхоачашъяьяц Наьсарен районе — (райисполкома председатель нов. Кодзоев) шера план 57,4 процента мара. Нах чубахача цӀеношта ремонт яра укх шера 9 бетта план 78 процент мара кхоачашъяьнзар «Грознефтехимзаводы» яхача объединене нах чубахача - коммунальни контораша. Ремонт яра план кхоачашъяьнзар «Грозпромстрой», «Октябрьнефта» НПУ нах чубахача коммунальни контораша а. Юртеи городеи нах чубахача цӀеной органашка. цӀеной управленешка хӀанз а рациональни йоаца расходаш ю, средствай дикка дола дакъа дӀадохийт совлен йола гӀулакх ду административни персонал лелаярга. хий, электроэнерги йоаярах дӀалучунга.

ХӀанз а лоха ба вай республика городаш, болхлой поселкаш, райцентраш, юрта нах баха пункташ тоаяреи гаьнаш - хӀамаш егӀа уж сийнъяреи боарам, цар санитарни хьал хӀанз а вай нормаша маяххара дац. дӀахо дегӀайоалаелгеи эргайоагаш тоаелгеи Iа а лех. Цхьабакъда. Нохч - ГӀалгӀай АССР-а гӀишлош хьалъяреи архитектурай гӀулакхий управлене, коммунальни боахама министерства, юрта боахама министерства, Советий исполнительни комитеташа Iалаьмате ледара леладу нах бахача пунктай планировка, рациональни гӀишлош хьалъяра, уж пункташ тоаяра дешаш. Ледара хьаллу республика юрта боахама министерства, «Грозвино» производственни объединене, «Сельхозтехника» объединене, совхозаша, колхозаша деш дола центральни отоплени, газоснабжени, дӀайха хий дола, канализаци йола шозза —кхозза вӀаштӀара хаь цӀенош. Нах чубаха цӀенош. промышленни коммунальни гӀишлош хьалъеча практике кӀезига моттигаш яц кердача гӀишлон территореш — кварталаш, микрорайонаш кхыметтел нах чубаха бӀарча пункташ хиланза ярггоапача тайпара тоа ца еш.

Иштта ледара латт водопроводаш елга, хӀаьта къоастаяь йола средстваш Iалаьмате чӀоагӀа кхоачамбоацаш караерзаю. Городе Грозне № 1 йолча микрорайоне хьалъеш латт йоккхий гӀишлош, цхьабакъда ия тоаяра гӀулакх тӀехьадиса латт из бахьан долаш бӀаьш бола дезалаш йӀаьхкача хана дукхха эшараш доацаш, телефонни, транспортни бувзамаш доацаш, вахачара моттиг тоаяь хилча хургӀола кхыдола хӀамаш доацаш бус. Проектни организацеша — «Чечингипроект» яхача институто, «Гипросельпроект» яхача экспедице, кхыяраша, хӀаьта иштта гӀишлош хьалъеча организацеша нах чубаха комплексаш хьалъеча хана массаза хилац Iалама рельеф, буц тӀаьнна лаьттан тӀоа, гаьнаши кӀотаргаши лораяра йоакхо еш. Городе Грозне Iалаьмате кхоачамбоацаш бу атмосферни фо, лаьтта, хий дола Iаламаш цӀена лоаттадара болх. Цу деша хьакъе даь соцамаш ле ттӀа кхоачашдац «Грознефтехимзаводы» яхача объединене, промышленни предприятей кулгалхоша, «Грознефтехимстрой» треста. Майдаш йоапачара производственни канализаци, цӀено лоаттадара эша сооруженеш ера балхаш тӀехьадоах. Паччахьалкхено цу гӀулакха хьежаеш йола капитальни вложенеш шерагара шерага кара па ерзаеш юс. хӀаьта моттигерча Советашеи цар исполнительни комитеташеи доагӀача тайпара хьадехац Iалам лорадара Закон кхоачашдедга. цӀено ледара эша гӀишлош шоай ханнахьа хьалъяьккхийта а уж болх бе йолаяйийта а гӀерташ.

Городай, районий, поселкай, юртий Советий исполнительни комитеташа, коммунальни боахама министерства кхоачамболлаш тӀахьожам лоаттабац нах чубахача цӀеной — коммунальни отделий, гӀишлош хьалъяреи архитектурай моттигерча органий управленей балха. цу гӀулакха кӀезига юкъеувз халланза йола комиссеш, нах баха моттигаш тоаяра, цар арахьара куц дакккхара, гаьнаш - хӀамаш йогӀара балхаш дика дарга халланза хьежа декхарийла йола технически советаш.

Кхоачамболлаш вӀаштӀехьъяьккхаяц городаши нах баха пункташи тоаяра тӀехьа лоаттаю социалистически яхь, толашагӀа дар хьа а эцаш йоаржаьяц уж тоаяра балхаш деча моттигерча Советийи боахама организацейи дикагӀйола опыт. Кепайоазоно, радиос, телевидене ледара дувц коммунально - бытовой предприятейи городаш, юрташ тоаяреи дешаш.

Цул тӀехьагӀа докладчико дийцар Советий Iаьдала 50 шу дузаш хилар кийчо яьца дувзаденна де лаьрхӀа гӀулакхаш. Царех ла дикагӀа тӀера къайла дола наькъаш дахкар, наькъашта капитальни ремонт яр, декоративни гаьнаш, зизаш, кӀотаргаш йогӀар, керда бешамаш, сквераш, бульвараш, паркаш яхкар, бытовой, коммунальни гӀулакх ду предприятеш хьалъяр, тӀаьшта ремонт яр, водопроводаш яхкар, вай республика городаши юрташи дӀахо а тоаяра тӀадерзалаь дола кхыдола гӀулакхаш дар.

Моттигера Советаши цар исполкомаши декхарийла я городаши юрташи тоаяра оттаь мероприятеш сессешка уж шеррача общественностага дӀайовзийта, уж дувцилга йоацаш кхоачашъяра гӀулакхаши ханаши белгалъяха. Горрайисполкомий, ерригача моттигерча Советий, министерствай, ведомствай декхар да гӀишлош хьалъяра, планировани елга, городаш, поселкаш, юрташ тоаелга, цар чу гаьнаш-хӀамаш йогӀилга, арахьара куц доаккхилга овлангара тоадар. ГӀишлош хьалъяреи архитектурай гӀулакхий управлени декхарийла я районни планировка комплексни схемаш, городаш, поселкаш, юрташ, нах чубаха цӀенош, социально - культурни гӀишлош хьалъяра генеральни планаши схемаши шоай ханнахьа а дика а оттаелга Iалашде.

Автомобильни транспорта управлени къахьегамхой депутатий Советаши декхарийла я дӀахо а транспорта дерригa тайпаш дегӀадоагӀаргдола, пунах нийса пайда эцаргбола, из леоттӀа лелаергйола, бахача наха культурни гӀулакхаш дергдола гӀулакхаш тӀаэца, городашцара, районашцара, культурни а административни а центрашцара, къахьегамхоша салоӀача моттигашцара юртий транспортни бувзам шербе.

«Грознефть», «Грознефтехимзаводы» яхача объединенеша, республика министерстваша, ведомстваша, къахьегамхой Советий исполнительни комитеташа, промышленни предприятей кулгалхоша, боахама организацеша Iалам лорадара Закон кхоачашдергйола гӀулакхаш дича. хила доагӀача санитарни хьале промышленни предприятеши нах баха пункташи хулга Iалашдича, цӀено лоаттаяра эша сооруженеш, промышленни канализаци, атмосферни фо бӀех ца лайийтара тӀадерзадаьча гӀулакхий кхыйола комплекс хьалъяри шоай ханнахьа уж болх бе йолаяйийтаргйи тӀахьожам лоаттабича бакъахьа ба.

Торговле министерствас, Респотребсоюзо бакъахьа да магазиний столовей, тикай, павильоний, кхыкай арахьара куц тоаергдола гӀулакхаш дича, гӀишлош ю материалаш, скобяной изделеш, бешамашеи огородашеи эша инструмент, цӀенош ковнаш, усадьбаш тоаеш куц доаккхаши йола хӀамаш йоахкилга шердича.

Бытовой гӀулакх дара хьакъехьара бахача наьха хьашташ укх гаргарча шерашка дизза кхоачашдара республика бытовой гӀулакх деча министерства, коммунальни боахама министерства, юрта боахама министерства, промышленни предприятей, совхозий, колхозий кулгалхоша, моттигерча Советаша тӀаэца дезза бытовой гӀулакх дара боарам лакхбергбола тӀехьатетта йиш йоаца гӀулакхаш, къаьстта юртарча моттиге.

Республике кӀезига яц дукххача къахьегамхошца оагӀув а лувцаш шоай балха тӀехь дика хьокхамаш даьха. Советий Iаьдала 50 шу дизара йола кийчо дика дӀайолаяь хьалха латта моттигера Советаш. Массанеша царгара хьокхам хьаэца беза.

Моттигерча Советий исполкомаш декхарийла я нах баха моттигаш тоаяра, бахача наха коммунальни-бытовой гӀулакх дара планаш кхоачашъяра дешаш массаза а къахьегамхой депутатий Советий сессешка, исполнительни комитетий, халланза йолча комиссей заседанешка къахьегамхой коллективай собранешка дувцилга Iалашде, цу хьакъехьа шоаш тӀайийца социалистически декхараш кхоачашлара итогаш е.

ДукхагӀа йоакхо е еза исторически, архитектурни, художественни памятникаш, скульптураш, еза лоархӀа моттигаш лорайеи царга леттӀа хьажареи.

Сийлахь - доккха ди гаргагӀа мегӀорт, йоах ше йистевоалаш докладчика, вайцига лакхлу къахьегама хьинари политически кхетами. Къахьегамхой депутатий моттигерча Советий, паччахьалкхен, боахама, профсоюзни, кооперативни, кхыйолча организацей декхар да Сийлахь боккхача Октябра 50 шу дизара сийна дӀахо а нах чубаха цӀенош, культурно - бытовой гӀишлош хьалъяр дегӀадоаладара, нах баха моттигаш тоаяра хьакъехьа КПСС XXIII-ча съездо хьалхашка отталаь декхараш толамца кхоачашдара йолаяь дерригача халкъа яхь йоаржаяр.

* * *

Пренеех эггара хьалха къамаьл ду Грозненски горисполкома председатела нов. **Истомина.** Массазарча комиссей, депутатий, общественноста новкъосталца дукха балхаш даьд горисполкомой къахьегамхой депутатий районни Советашеи Октябра 50 шу дизара сийна город тоаяра социалистически яхь йоаржаеш, йоах оратора. Города ерригача районашка белгалдаьхад 1966—1967 шерашка де деза гӀулакхаш.

Культурно - бытовой гӀишлош хьалъяра, город тоаяра шерра программа чаккхйоаккхаргья. Шолжифон бассейни цӀенъергья, канализаци юлларгья, город сийрдайоаккхаргья, архитектурно-художественно тоаергья. Уж балхаш кхоачашделга Iалашдара городской штаб яьй. Цу балха юкъеэзай городера предприятеш, организацеш, бахача наьха доккха дакъа.

ДӀаяхача бӀаьсти 140 эзар саги 800 совгӀа машини яр город хозъеча дакъалоацаш. ДӀаегӀар 106 эзар га, 50 эзар кӀотарг, 75 гектара тӀа зизаш.

Дукха балхаш латт хӀанз деш город тоаяра, цӀенъяра. Реконструкци еш латт Революцеи Победаи проспекташта. Керттерча улицашка автомобилаш кӀезигагӀа леларгйола гӀулакх ду.

Юллаш латт шоллагӀа водопровод. Дукххача улицашка асфальт йохаш латт, из юхайилла еза. Цу даькъе духха халонаш нийслу тхона. Город тоаяра новкъостал эш горисполкома. Эггара хьалха хила дезар ахча да. Оаха дех тховшта лимиташ тӀатохар.

Бахача наьха низаца тоаеш латт поселкаш а. Цига а дукха балхаш да де дезаш.

Город тоаяраца тоабала беза транспорта болх. Ленина улица тӀа путепровод ца хилар чӀоагӀа новкъа да. Из укх шера яла езаш я. Цхьабакъда цунах кхоачамхургбац. 1967 — 1968 шерашка цхьаькха а путепровод е еза Грозне станцена юкхе, иштта яь яккха еза заводской районе хьае лерхӀаш яр а.

Ала дезаш да, оформлени яра а город тоаяра а вай кхыча городел тӀехьадиса хилар. Вай декхар да Советий Iаьдала 50 шу дизара кийчо еш уж кхоачамбоацараш дӀадаха а город хоза, цӀена, сапаргӀата, культурни хургйола гӀулакх де а.

Берригача вай мехка санна, тха районе а шера ярхаш латт,—аьлар цул тӀехьагӀа къамаьл даьча Наьсарен райисполкома председатела нов. **Кодзоева,** — Октябра 50 шу дузача денна сийленца накъададхара йолаенна социалистически яхь.

Районни центр а кхыйола нах баха моттигаш а тоаяра план оттаьй, оаха. Цу тӀа лаьрхӀа тайптайпара покрыти а йолаш дола наькъаш дахка, берригача наха кхоачам билла электричество йилла, 15 эзар га йогӀа, кхыйола балхаш де. Райцентре гостиницеи общепити ергья.

Советски Iаьдала юбилея сийна тӀайийца декхараш кхоачашдеш хӀанзе а дукха балхаш даьд района къахьегамхоша. Хьалъяьй берий амбулатори, кховтакъеи йиьи шоантхъеи бархӀи квартира йолча цӀеношта ремонт яьй. Экажкъонгий-Юрта, IаьлиЮрта, СурхотӀа, Пхьилекъонгий-Юрта электричество юлаш латт. Укх шера газ юлларгья школе-интернате, 64 квартира йолча цӀеношка. ТӀойЮртеи Долакха-Юртеи газ йилла документаци кийчъяьй, аь йоалаш латт 560 моттиг йола школа, хьалъейолаяьй 320 моттиг йола школа ТӀой-Юрта, аь йоалаш латт 550 моттиг йола школа Пхьилекъонгий-Юрта. Кхы а дукхха балхаш даьа района юрташ тоаеш, иштта дукха балхаш да деш латташ а.

Цхьабакъда, цхьайолча организацеша сагота доацаш санна ду уж балхаш. Масала, тхьницига электричество юллаш я нов. Леонтьев керте латта мех. колонна. Геттара эсала бу цо болх. Укх шера хьахийцача 50 эзар сомах 9 бетта 8 эзар сомах мара пайда ийцабац. Иштта эсала бу боккъонашка электричество юллаш йолча юрта боахама министерстве боахама расчета бригада а. Цу тайпара дӀадола а даь ца деш латташ балхаш кхы а да районе. Иштта латт хий диллара болх а. Оаха дехар ду Министрий Советагара Республикански организацешка шоаш де тӀайийца балхаш дайтар.

Трибуна тӀа я унахцӀено лораяра министра заместитель нов. **Конотопова.** Наьха унахцӀено — мехка рузкъа да, йоах оратора, хӀаьта вай из лораде декхарийла а да. Керттерча декхарех цаӀ да лазараш кӀезигдар, цхьадола инфекционни лазараш цӀендаь дӀаладар.

Инфекционни лазараш дувцаш, лицдалийта йиш яц цар бахьанаш. Эггара хьалха теркалде дезар наха мела хий да. Вай республика дукххача районашка, къаьстта аьлча Шаьла, Ачхой-Мартана, Урус-Мартана, Наьсарен, Грозненски районашка бахача наха мелар дола хий да. Из боккъонца теркалдеш а цу гӀулакха ахча дӀахецаш а яц юрта боахамей коммунальни боахамей министерстваш.

Республика районашка дукхха хьалду наха чубаха цӀенош, граждански гӀирсаш. Из Iалаьмате дика да. Цхьабакъда канализаце гӀулакх дукханахьа эсала да, пул совгӀа из боккъонца теркал а дац. Райисполкомаш хьожаш хила еза канализаце хиш бӀехдергдоаца гӀулакх мишта вӀаштӀехьдоах, массаза а чӀоагӀа теркалде деза санитарни гӀулакх тоаделга.

Санитарни культура ювцаш йицъялийта йиш яц банеш. Ахаш гаргга я вай республике банеш йоацаш йола юрташ. ХӀаьта а банеш хьалъяра а ярашка болх байтара а боккъонца оарцагӀьлац цхьайола райисполкомаш. Из ла йиш йолаш дац. Бани йоацача, дегӀа тӀа цӀена ца лелача лични культура лоха я.

ДӀахо оратора дувц унахцӀено лораяра органий дукхагӀа терко е езаш хиларах. Массанахьа тоабе беза дарбан учреждений болх, царна эша хьалаш Iалашде деза. ТӀаккха йиш хургья лазаращца къовсам лоаттабе а уж дӀадаха а.

Оаш бокъо лойя, аз дувцаргда тхоай Каргалинка мишта хувцаеннай, йоах Шелковской района Каргалински станични Совета председатела нов. **Юрьева.** 1895 шера тха станице деша дагӀаш 250 бер дар, хӀанз— 1130 да. Дика школа, клуб, ялх магазин хьалъяьй тханцига.

ЧӀоагӀа хувцаеннай тха станица а тӀеххьарча шерашка. 25 км асфальт йилла наькъаш лехкал, культура Дворец яьй, банно-прачечни трест йиллай, электричество йиллай. Цу гӀулакхаша хьаьхокх парте советски наьха мишта йоакхо ю.

Дерригa тоаленнал ала-м йиш яц. ХӀанз а дукха да кхоачамбоацараш. Масала, ер дешара шу долалуш керда классаш хьаелла моттиг а йоацаш тишача цӀеношка деш бераша, дийнахьа а лампаш а лотайийя. Цу гӀулакха новкъостал дар дех аз.

Хий артезиански гӀувнашкара кхухь оаха. Амма уж тоаяь ца хиларах юрта хотта ба. Оаха дехар ду хий тоаде 700—800 метр турбаш ялар.

Оаха лаьрхӀад Советски Iаьдала 50 шу дузача денна накъадолхаш 10 км керда наькъаш дахка. «Красный пахарь» яхача колхоза чотах культура Цӏа хьалде. Уж декхараш оахош кхоачашдергхиларах тешам лу аз Лакхехьарча Совета депутаташта.

Ше къамаьл де волавуш депутата **Шаго** белгалдаьккхар КПСС XXIII съезда решенеша а цо тӀайийцача пхе шера планах йолча Директиваша а вай парте халкъа Iалаьмате чӀоагӀа йоакхо елга хьаьхокхаш хилар. Из гуш да тха Грозненски шурий совхозе латтача гӀулакхех а. Шерагара шерага тоалу совхоза экономика, лакху тха къахьегамхой вахара боарам. Нагахь санна соахка тха боахама 370 эзар сом пайда бенна бале укх шера хетаргахьа 700 эзар сом цӀена пайда бергба оаха. Лакхлу болхлой алапеш.

ДӀахо оратора дувц совхозе хиннача хувцамех. Центральни усадьбе а отделенешка а хьалъяьй керда школаш, клубаш, магазинаш, бытовой гӀулакхаш ду комбинат, берий ясли, бани, столови, наха чубаха цӀенош, радиостанцион. Совхозе электричествои радиои йиллай, хий тоалаьд.

Из дерригa а шин чотах, пайдан тӀара еча отчисленех даьд совхозо. Кхы а наха чубаха цӀенош а культурно - бытовой гӀирсаш а хьалде шортта ахча да тхога. Цхьабакъда, оаха де лерхӀа балхаш юхадет гӀишлошъю материалаш кӀезига хиларо.

Советски Iаьдала 50 шу дузар деза кийчлуш совхоза коллективо декхар тӀайийцад: кхы а клуб, больница, медицински пункт, берий яслеш, бани, наха чубаха цӀенош, почтови отделени, магазинаш хьалъе. Нов. Шагос дех юрта боахама министерствагара совхоза гӀишлой материалашца новкъостал дар.

ДӀахо къамаьл даьча КПСС Советски райкома секретара дийцар шоай района эшарех.

— Къахьегамхой чотах а цар новкъосталца а тӀеххьарча шин шера яхь клуби шиь бархӀ шера деша школеи яьй тха районе. — йоах оратора, — иштта хьалъяьй бании школа - интернати. Цхьабакъда, эшараш дукха да.

Мохк агар бахьан долаш дикка зе хиннад тха района. Цунца дувзаденна цхьайола керда объекташ хьалъе ахча хийцад тхона правительства. Цхьабакъда цу ахчах кӀезига пайда эц. Школа - интерната хӀанз а цхьа этаж мара хьалъяь яц. ХӀаьта цу гӀулакха кӀезига уйла ю коммунальни боахама министра нов. Дегая а цу министерствана чуйоагӀача ремстрой треста управляюще а. Иштта эсала лел кхыйола объекташ хьалъяра гӀулакх а.

Министрий советагара дех оратора районе гӀишлош хьалъе езаш йолча организацешка шоашта тӀабилла болх чехкагӀа байтар.

Депутата **Льянова** дувц Советски Iаьдала 50 шу дизара цӀей дезде кийчлуш «Алханчуртский» совхоза коллективо тӀайийцача декхарех. Оаха лаьрхӀад, йоах цо 1966—1967 шерашка наха чубаха цхьа цӀа, бани, 70 моттиг а йолаш йола кхо общежити, столови, — 50 моттиг йола берий беш-ясли хьалъе. ЖӀайрахьа йолаяь школа - интернат яь яккха, кхаь Ачалкхе газ йилла, иштта кхы балхаш де.

Оратора чӀоагӀа критика ю просвещене, унахцӀено лораяра, культура Министерствашта цар шоашта чуйоагӀача совхозерча учрежденешта лерттӀа новкъостал ца дарах а царна фу эш ца хьажарах а. Керда Ребант яхача юрта кхо эзар совгӀа саг вах. Цига цамогаш хиннача наха дарба деш алхха цхьа медицински болхло мара вац. Цамогаш бола нах 12 километр гаьна уллача Вознесенске баха безаш хул дарба лайта. Геттара воча хьала тӀа я Ачалкхера больница а.

Советски Iаьдала 50 шу дузача деннеи В. И. Ленин ваь бӀаь шу дузача деннеи сийленца накъа баха кийчлуш ба советски нах, аьлар коммунальни боахама министра нов. **Дегая.** Дукха балхаш да цу даькъе вай республике де лерхӀараш а. Укх пхе шера духхьал жилищно-коммунальни боахам дегӀабоалабарах городаши юрташи тоаярах 15,5 миллион сом хьахийцад республикана. Цу ахчах лерттӀа пайда эцара чӀоаггӀа къахьега дезаргда вай. Цхьабакъда из гӀулакх эсала латт хӀанз. Цхьабола бехк коммунальни боахама министерства болхлой ба цу даькъе. хӀана аьлча лерттӀа доал дац цар шоай участкашта. Амма керттера бехк тӀалаттараш гӀишлошъераш ба. Масала, Грознера путепровод яь ца йоаккхар нов. Сидоров керте латта «Грозпромстрой» яха трест я. ЛерттӀа делац Старосунженски хин источникаши къулбехьара канализационни коллектори хьалъяра балхаш.

ЧӀоагӀа эсала ду балхаш «Чечингсельстрой» трестой коммунальнии боахама министерствана чуйоагӀача ремстрой трестой. Шоаш хьалъю объекташ ханнахьа йисте ца ялара бахьан гӀишлой материалаш ца хилар лерхӀ цу организацей кулгалхоша. ХӀаьта а материалаш кхыча гӀулакхашка дӀахуйт, «Чечингсельстрой» яхача треста шозза еннай Урус-Мартанеи Веданеи хий дилла трубаш, амма цу юрташка хий хӀанз а дилланза да. Моттигашкарча Советий исполкомаша йоагӀача тайпара терко яц шоайцига хьалъеш латтача объектай, уж хьалъе хьахийца ахчей материалаши мича ух хьажап, ремонтно-гӀишлошъеча участкай болх тесса бут. ХӀаьта цхьабараша шоаш новкъостал ду уж объекташ хьалъелга тӀехьадоахараш. Сунженскии Наьсарени районашка исполкомашта ха а ховш, нах баха моттигаш тоае хьахийца ахчаш харцахьа дӀаухийт.

Наурски райисполкома председатела нов. **Ситана** дувц шоай станицаш тоаеш района къахьегамхоша даьрехи Советски Iаьдала 50 шу дуза ди деза кийчлуш де лерхӀарехи. ДукхагӀа йолча поселкашкеи станицашкеи шортта гаьнаш я. ДукхагӀа дола наькъаш дика да. Дукха балхаш даьд общественни питании торговли лерттӀаяккхара. Уж балхаш дукха а дукхагӀа дараш общественноста чотах даьд.

Цхьабакъда, оаха хӀанзалца даьр де дезарий юхьиг мара яц. Тха цхьайолча станицашка кхоачам боллаш хий дац. районни центре а реконструкци е езаш я хинпровод. Оратора критика йир «Грозвино» кулгалхошта цар совхозаш тоаяра гӀулакх теркал ца дар бахьан долаш. Масала, Калинина цӀерагӀча совхоза центральни усадьбе радио, бани, клуб яц. «Грозвино» дика леладу производственни объекташ хьаяра гӀулакх. цхьабакъда наха эшараш теркалдац.

Шоай инициативах дукха балхаш де лерхӀаш я станичнии поселкайи Советаш, боахамаш. Укхаза а чӀоагӀа юхадет балхаш проекташ уттаеча учрежденеша заказаш ханнахьа кхоачаш ца дарах. Масала, Чечингпроекто моллагӀа проект оттаеш а бетташи шераши доах.

Цул тӀехьагӀа къамаьл даьча гӀишлошъяреи архитектурнии гӀулакхашта йолча республикански управлене начальника нов. **Федотова** дийцар юрташкара нах баха моттигаш тоаяра. Дукхха ахча дӀалахийта лаьрхӀад юрташка наха чубаха а культурно - бытовоц а гӀишлош хьалъяра. Цунца дувзаденна дикка ахча дӀалола тӀеххьарча шерашка планировочни балхашка. Районни планировкаш оттаь яьннай, хӀанз къаьст-къаьстача поселкашта еш я планировани. царех а дукхаяраш кийча я.

ХӀанз укх сахьате юрташка хьаллеш дола цӀенош дукхаза вӀаштӀараяь хилча бакъахьа дац. хӀана аьлча цу тайпарча цӀеношта эша канализаци а хинпровод а санна хьалаш дац вай. Хьалдеш дола цӀенош хьалашка хьежжа а чубахача цаха, дегара парггӀатагӀа хургдолаш а де деза. Юрташка бахача наха клуб, поликлиника, коммунально - бытови предприятеш, кхыдараш эш. Проектни организацеша из теркалде деза планировка еш.

Вай республикера дукхха колхозаши совхозаши рентабельни я. Цар торо я шоай чотах дукха гӀишлош хьалъе. Цхьабакъда, шоай районерча боахачий торонаш йовзаш бац цхьайолча райисполкомий председателаш. Райисполкомаш уж гӀулакхаш довзаш а юрташка гӀишлош хьалъяра оарцагӀбоалаш а хила беза.

Геттара дика да совхозаша юрташка еш йола гӀишлош типови проектах а планировках а еш хилар. Архитектурни органаша планировка схемаш уттаеш, хӀара юрт дегӀаяра перспектива теркал а еш уттаю. Цулухьа юрташ планировкага хьежа яр чӀоагӀа лоархӀаме да.

Трибуна тӀа ва Сунженски райисполкома председатель нов. **Плиев.**

— ТӀеххьарча шерашка дикка тоаленнал тха районе бахача наха бытови гӀулакхаш делга, — йоах цо, — станицаши поселкаши хозъеш латт. ХӀанз хьалъеш латт районе колхозий чотах «Победа» яхача колхозе 500 моттиг йолаши Ленина цӀерахча колхозе 350 моттиг йолаши ши клуб, XIX партсъезда цӀерахча колхозе библиотека. Яь йоалаш латт тха бытови гӀулакхаш деча службай гӀишлош а. Цхьабакъда бытовой гӀулакхаш кхоачамболлаш дац тха районе бахача наха.

Цулухьа райисполкомо аьлар районерча колхозий, совхозий, промышленноста предприятей кулгалхошка плана бюджета чотах лаьрхӀачул совгӀа шоай чотах культурно-бытови объекташ хьалъе аьнна. Районерча боахамий чотах хьалъергйолаш хӀанз шиь культура ЦӀа, ялх клуб, ийс магазин, пхиъ бани, кхы объекташ я. Цул совгӀа 250 менгий оттабеш шерьергья районни больница. Цхьабакъда из тха инициатива хьаллацац унахцӀено лораяра министерства, кхыметтел проектни документаци оттае а новкъостал дац цо.

Дикка балхаш де лаьрхӀад районе газ йиллара а. «Победа» яхача, Ленина цӀерахча, «Путь к коммунизму» яхача колхозаша 560 эзар соми Ассиновски консервни заводо 180 эзар соми ахча хьахийцад цу гӀулакха 1966 шера.

Цхьабакъда, тхона новкъостал эш республикански организацешкара. Эггара хьалха эшараш гӀишлой материалаш я: хьу, кирпишк, кхыяраш. Кхоачамболлаш яц тха транспорт, газ юллача турбш эш. Цу гӀулакхашта новкъостал дар дех оаха Министрий Советагара.

Къаьстта ала безам ба са хий диллара гӀулакхах. 1965 шера Министрий Совето тӀадиллалар шин гӀишлошъеча отделан «Чечингушводстройнен» тха районе ши артезиански гӀув йоаккхилга. Цхьабакъда, из болх баь боалаш бац. Райцентре хий диллара гӀулакха боккъонца оарцагӀйоалаш яц коммунальни боахама министерство а. Из болх беш йола бригадаш даим тӀера ювл, хий дилла ена турбш кхыча гӀулакхашта дӀаухийт. Из ховх Министерствана, хӀаьта а деш хӀама дац.

Иштта ледара латт Первомайске хий диллара гӀулакх а. Цигарча наха Эсса тӀара кхухь хий. Из юрта хьагӀадаккха ахча эш. Оаха дех цу гӀулакха ахча далар.

РСФСР коммунальни боахама Министерства газови боахама управлене начальника нов. **Елкина** дийцар пайда ца эцаш йолча жилищно-коммунальни культурно - бытовии гӀишлош хьалъяра торонехи резервехи. ВорхӀ шу да Сунженски района XIX партсъезда цӀерахча колхозе газови трубаш лаьтта кӀал йоахка. Уж мукхъюаш латт, амма газ хӀанз а хьахийца яц. Пхи шу да Грозне Калинина цӀерагӀча поселке бани еш латта. Ахка делалу ха яр «Грозпромстрой» треста управляюще Сидорова из эксплуатаце дӀалулга духхьала облицовочни плиташ ца хиларах тӀехьалувл яхаш. Плиташ моцагӀе а коралье, хӀанз гучадаьннат котельнена монтаж яь ца хилар. Массехк шу да Ведана хинпровод еш латта. Из ниаткъа яь яьккхай. Цхьабакъда райцентре баха нах кхоачамболлаш хица Iалашбац цо, турбаш вӀашагӀхоттача хана царна боккъонца сварка ца ярах, дукха хий Iоухаш дов. Цу тайпарча гӀулакхаша чӀоагӀа хьовзамаш а зенаш а ду.

Трибуна тӀа ва Шаьла райисполкома коммунальни отдела заведующи нов. **Шамсудинов.**

— 1966 шера, цӀаккха а ца хиннача тайпара дукха ахча хийцад тха района благоустройствана а кхыча гӀишлошта а. Цу ахчах дукха балхаш ду оаха Советски Iаьдала 50 шу дузача денна сийленца накъадахара. Шаьлеи Аргунеи наькъаш тоадаь, 10 км керда никъ биллаб, асфальтированни тротуараш яьккхай. Шаьла улицашка автобус йолаяьйтай. Цига хьаллеш латт шиаш 24 квартира йола цӀенош, бани. Цхьабакъда, «Чечингсельстрой» треста бехках бани яь яла гаьна я. Уж балхаш деча организацей бехка боккъонца пайда эцап хий дилла хьахийцача ахчах а. Цу гӀулакха документаци хӀанз а оттаяьяц Чечингпроекто. Из бахьан долаш яьха яьннача артезиански гӀувнашкара хий мала йиш йолаш бац Шаьла баха нах.

Белгатой яхача юртара газ Шаьла хьачуйилла лаьрхӀад оаха. Южгазстрой я из болх беш. Сангар а яьккха, болхлой дӀабахар, дуккхача хана цунна юхе яьлар турбаш, лаьтта чухийрцар. ХӀанз цу сангар чу Iочуехкай турбаш. Иштта бехктокхаче ца хеташ деш дола балхаш лерттӀа хила йиш яц.

Эггара тӀехьа къамаьл дир Старопромысловски райисполкома председатела нов. **Ковязина.** 1965 шерарчул 2,2-заза дукхагӀа доаккхаргда «Старогрознефть» НПУ 1967 шера мехкдаьтта, 80 эзар тонн дургья цо планал совгӀа, йоах оратора. Иштта дукхагӀа йоаккхаргья газ. Промышленни продукци дегӀаярца тӀаккхет районе баха нах. Дукха балхаш де деза царна эшараш хилийтара.

ТӀеххьарча шерашка дикка тефкам тӀабахийтаб бахача наха эша гӀулакхаш дара. Дукха наха чубаха цӀенош даь, 30 эзар квадратни метр наькъаш дехкад, 10 эзар га егӀай, кхы балхаш даьд. Нах бахача моттигашка электричество юлл, хий дулл. Уж дерригa балхаш «Грознефтехимзаводы» объединене чотах ду.

Дикка балхаш ду поселок Грозненски, Иванова городок тоаяра. Яь йоалаш латт хинпровод, хьалъеш латт районе 600 моттиг йола школа, кхыйола культурно - бытови предприятеш.

Укх шера январь бетте оттаьй районе нах баха моттигаш тоаяра шин шера план. Укх шерре а дукха балхаш даь даьннад. Цхьабакъда, дикза а дукха да. Хиланза яргйоапаш я канализационни коллектор. Из объект е хьахийцача ахчах пайда эцац турбаш ца хилар бахьан долаш. Катаяче 40 эзар саг вах, цхьабакъда укх шера цхьаккха а столови яьяц цига. Оаха дех хьагӀадоагӀача шера цига цаӀ е шиъ столови хьалъяр.

Во латт автотранспортни наькъаш дохкилга. Слюдяная фабрикеи Трансмаши боккъонца яь яьлча транспорта хала хургда. Оаха дех Кольцевой улицах никъ биллар.

Геттара во ба районе телефонни бувзам. Тха телефонни станци 40 шу хьалха яьй, къаьна я цун оборудовани. Телефонни бувзам тоабе беза.

Вай мехка къаьнагӀа йолча мехкдаьтта районех цаӀ я Старопромысловски район. 1968 шера 75 шу дуз цун. Из ди белгалдаккха кийчлуш да тхо. Дика хургдар из ди тӀаккхачале районе бахача наха эша хьалаш вӀаштӀехьдоахаре.

Районий къахьегамхоша берригa шоай низ тӀабохийтаргба Советски Iаьдала 50 шу дузача денна сийленца накъабахара.

* * *

Дийцача дешаех лаьца соцам тӀайийцар Лакхехьарча Совето.

ХЬОКХАМ ЛУШ

Дика къахьегарга хьежжа цӀи хевай Надтеречни района «Знаменский» яхача совхоза тракториста М. Ахтаева. Совхоза дикагӀа вола тракторист а комбайнер а ва из.

Юрта боахама культураш чуэцаш М. Ахтаева массаза а цаӀ ах-шиъ норма кхоачашйора, — ялат чу цӀена эцар, доадапар.

Чуийна даьлар ялат. Ахтаев трактора тӀа хайра. Ялаташ дӀадувча а лакхара хьокхамаш гойтар цо. Нормаш тӀеххоачаш а еш хӀара сменах 40 гектар совгӀа ялат дӀадувра цо.

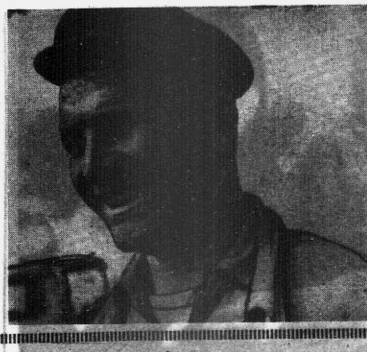
ДӀадийна даьлар гурахьа дув ялат. М. Ахтаев волавелар комсий бешамашта гӀулакх де. Гидробурех биза пайда а эцаш керда дӀаегӀа комсаш тоаеча болх бу опыт йолча тракториста. Укхаза а массаза шийбалха нормаш тӀеххоачашъю цо.

Ший боахама йоакхо яь ца Ӏеш лоалахарча боахамашка а ухаш кхоачамбоацараш хьагуча а дохаш уж сихагӀа дӀадахара эша новкъостал ду Ахтаева механизаторашта.

Наурски района «Терский» яхача жа леладеча совхоза вӀаши проверка еш цо гучадаьккхар отделене ялат чуэцара техника дика кийчъя ца хилар.

Лоалахой раьза хилар гучадаьхача кхоачамбоацарашта, хьаьта уж кхоачамбоацараш дӀа а даьхар.

Хьинаре, цӀенача дег тӀара болх бар бахьан долаш коммуниста М. Ахтаева «За трудовое отличие» яха медаль еннай.

Сурта тӀа. М. Ахтаев комсий бешамашка керда дӀаегӀа комсий гаьнаш тоаеча дакъа лаца вахалехьа.

Сурти тексти В. Ковальногова.

ЦХЬАН БОАХАМЕ

№ 3 йолча сомий баьца дарий совхоза кхаш конторана юхе хьатӀаотт — 1-гӀа отделене боахам ба из. Лакха баьца дарий, хьунккъам чуийцаб цар тӀара укх шера отделене къахьегамхоша. План 200 тонн йолаш 1050 тонн шекара свекла чуийца дӀаеннай, хӀаьта хӀанз а планал совгӀа дӀаувзаш латт из. Иштта планал дукха дукхагӀа чуийцай морковка, бурак, помидораш, нарсаш, комараш, гӀамгӀаш, кхыйола юртбоахама продукташ.

Массехк ди хьалха дӀадолалаьд къахьегамхоша тӀехьакхача кабуц чуэцара балхаш. Чуэццаше оза а озаш города колхозни рынке дӀаозаш латта кабуц йоккхен йизан я. ЧӀоагӀа хьувкъаьй из а.

Укх шера 10 гектара тӀа комараш дӀае лаьрхӀад отделене. Из пайдане культура хиларах шеръяьй совхозо из дӀаюргйола майда. ДӀадахача шерашка духхьал кулгашца дӀаювра комараш. Из бахьан долаш къахьегамхой овсарле лоха яр. Укх шера СКН-6 яха машин я из болх беш. ХӀанз массехк болхло мара эшац из культура дӀаювча. Дукха лакхъяьй машина къахьегама овсарле а. Къаьстта дика къахьег из дӀаювча Лидия Андреевна Сорокина керте латтача бригада. Цар балха овсарле соахка хинначул кхоза лакхагӀа я.

механизаци балха юкъе йолаяр бахьан долаш.

Теххьарча гектараш тӀара бурак чуэцаш я совхоз. 30 гектара тӀа совгӀа дӀайийнача бураках 4 гектар мара йисаяц чуэца. Чуйца бурак бурташ а яь къайлай. Къаьстта дика къахьег бурак чуэцачеи цунах бурташ ечеи Халхалянц Алексей Михайлович керте латтача бригада.

ТӀаккха совхоза коа тӀара оалхазараш леладеча ферме хилар тхо. Гобаьккха карт а йолаш доккха паргӀата да ферма ков. Яхача нана котамаши кӀоригаши—къаьста лелаю укхаза. Иштта дика йоакхо ю оалхазараш леладераша котамашта тӀехьа дукхагӀа фуаш гулдара, кӀоригаш сихагӀа дегӀаяра. Зооветеринарни Ӏилма яххача тайпара тел оалхазарашта доакъар. Оалхазарашта дика гӀулакх дарца белгалъбаьннаб оалхазараш леладераш Дзантемирова Фирузаи Журавлева Аннаи. Ер бархӀлагӀа шу да цар оалхазарашта гӀулакх ду. Шоашта хӀаране лелаеча 1500 котама тӀехьара ши бӀаь эзар гаргга фуъ гулду цар шера. Из вӀаштӀехьдоал цар котамашта ханнахьеи тайп-тайпарен доакъар теларах. ДоагӀача боарамагӀа дулх, бурак, морковка, ялат, моша баьца дараш тел цар котамашта. Из бахьан долаш деннаден яхкарал совгӀа дегӀа онда а я цар лелаю котамаш. Царна лаьрхӀа хьалъяьй 4 птичник. Укх шера итт эзар совгӀа къона оалхазар докха лерхӀ совхозо. Царех хӀанзле 5 эзар совгӀа дехка а даьннад.

Къаьстта теркам тӀабохийт совхозо мукъадаьнна лаьтташ ханнахьа ахараи, хӀаьта гурахьа юв культураш дӀаераи. План 1609 гектар йолаш хӀанзле 1490 гектара тӀа гурахьа юв культураш дӀайийнай совхозо, хӀаьта эяба лаьрхӀа 60 гектар аьхай укхаза. Йолаш йолча техниках боаггӀача тайпара пайда эц механизатораша. Совхоза парке йолаш йолча 73 трактора 68 трактор болх беш я. ХӀанз дукха балхаш дац совхоза де дезаш дисараш. Мукъадаьннача лаьтташтеи гурахьа юв культураш дӀайийнача лаьтташтеи хий детташ 6 установка я совхоза кхашта. Къаьстта дика толамаш доах укхаза механизатора Калаев Урасхана. Денна нормаш шозза совгӀа тӀеххоачашъю цо.

Кхы а дикагӀа сурт бӀаргдайра тхона совхоза шоллагӀча бригаде кхаьчача. Совхоза керттерча усадьбана 7 километр гаьна улл цун боахам. Керттерча даькъе хьайбаш, баьца дараш леладу укхаза. Кирпишкех хьалъяь йоккха хьайбай ферма я укхаза.

1350 бежан да ферме, царех 600 детта доахан а долаш. Укх шера пхи бӀаь совгӀа бежан паччахьалкхенга дулха дохка торо хиннай совхоза. 200 Ӏатта лаьрхӀа керда йӀайха шиъ широкорядни коровник хьалъяьй укхаза. Хьайбаша Ӏа доаккхаргдолча юхе эшачул совгӀа силос лаьттагӀа еллай, кийчдаь чаи йолли дӀаоттаьй.

Укхаза веначун къаьстта теркам тӀаоз теплицаша. Керда шу хьатӀакхоаччаш кхоачаргйолаш нарсаши помидораши дӀаювш латт укхаза. Гектарал совгӀа я цар дӀалоаца майда. Укх шера Ӏан юкъе юххьанца чуэцаргба цар хьалхара хьувкъам.

С. ШАДИЕВ.

ЛА МЕГАРГДОАЦА ГӀУЛАКХАШ

Тахан вай партеи халкъои коммунизм хьалъяра къовсам лоаттабеча хана дега чӀоагӀа хала хет цхьаболча наха дӀаяхача замах юхедиса зуламе гӀулакхаш леладеш. ВӀалла ламегаргдоацараш да дукха истий кхувлар, мехкарех урдув ийделга.

ЙоӀах урдув даккхар из йохкар санна гӀулакх да.

Экажкъонгий-Юрта вахача Гагиев Ӏисас ший сесаг а диъ бер а доллаше йийхар кхийна йоаца Хулагова ПаьтӀамат, хӀаьта цунах 1200 сом урдув даьккхар. Из урдув даккхара чӀоагӀа раьза йолаш я ПаьтӀамата нана а.

ШариӀата бокъонех саг йоалаеш хилча эггара хьалха воча хьале отт кхалнах, хӀана аьлча шариӀата бокъонаш маьра оагӀув хьаллоацаш я. Цул совгӀа шариӀата бокъонех брак вӀаштӀехьъяккхарах доаллаш да дукха истий кхувлар санна дола гӀулакх а. Орджоникидзевски станице вахаш ва балхах къехкаш, наха даьр дуаш вола Дзейтов Ӏаьлий Умат-Гири, Укх дунен чу цун эггара дукхагӀа дагадоаллар да — истий хувцилга. Массехказа ше саг йоалаяь воллаше а Пхьилекъонгий-Юртара Хаматханова Хьамида Залейхан йолайир цо. Бакъда, цу ханна хаьдда таӀазар де дезар цу эхь дайнача сага, хӀаьта из де вӀаштӀехьдаланзар: СурхотӀарча милице отделене оперуполномочене Мержоева Султана из вӀалла ла мегаргдоаца зуламе гӀулакх къайладихьар.

Хьавцаргва вай № 432 йолча дӀаюха лелача механизированни колонна хаьхо Белхароев Лорса Ражан санна вола «къона саг». ВорхӀ шу хьалха цо йоалайир Сапралиева Мовлатхан. Пхи бери сесаги дита из МалгӀабикера Наьсаре ваха вахар. Дукха ялалехьа из волавелар шийна нускал лаха, хӀана аьлча хала ма дий «зӀамигача» сага цхьа лела. Цун безам тӀабахар ПМК-432 малярагла болх беш йолча Хулагова Хаматхана Маржана. «ЗӀамигача саго» зоахалола нах бахийта пурам дийхачул тӀехьагӀа, Маржана хийттар хьалхара маьрел вӀаштӀехь хиннадеце а, хӀаьта хӀанзара маьрела-м ираз долаш хила деза аьнна. Бакъда ираз хиланаар цунах а: керда ийцача квартире баха Ӏаховшалехьа, хилар латари бохами, хӀаьта тахан Белхароева бер мархӀа а доаллаш йола Маржан цӀагӀара экхкае гӀерт. Хеталала тарлу. Ражап ший хьалха хиннача сесага юхатӀаваха гӀерт аьнна, бакъда иштта дац из, хӀанзле лоамашка уллача юрта Мужиче зоахалола нах ухийт цо. Белхароев Ражап санна бола эхь дайна нах кӀезига нийслац Наьсара районе.

М. ПУГОЕВА,
КПСС Наьсарен райкома кхалнаха юкъе болх беча отдела заведующи.

ХЬАЛХАРА МОТТИГ ЯЬККХАЙ

Грозненски ГАРО завода коллективо арахецар чӀоагӀа лоархӀаме продукци я. Вай мехкарча тайп-тайпарча предприятешка дӀакхаьча ца Ӏеш, доазол арахьарча мехкашка а кхоач цо арахеца 40 тонни прессаш, подъемникаш, цӀарацӀураш, кхыйола продукци. Къахьегама овсарле лакха хилийтарал совгӀа, арахецача продукцега дӀабода - мах лохбара, цун дикал лаккъяра хьинар кхо ца леш къахьег болхлоша. ДӀадахача шерашка арахецача продукцена юкъе брак нийслуш моттигаш хулар, яхаш дувц болхлоша. Цхьабакъда, болхлоша кхетадир дӀахо йолча хана иштта болх бе йиш йоацилга. Продукци дика хиларца мара завода сий лакхдургдоацилга а кхетадир. Цу гӀулакха тӀаерзайир болхлоша ерригга шоай уйла, торонаш оарцагӀа а яьха чурча кхоачамех пайда ийбе болабелар. Пох хьахиннар дика да. Цудухьа хӀанзлехьа арахецача продукцех дукха яраш дунен дикагӀйолча стандарташта юкъе яхай, цул совгӀа укх шера нагахьа моттиг а нийсъеннац арахийцача продукцена юкъе брак йолаш.

Продукце дикал лакха хиларга хьежжа лакха я къахьегама овсарле а. Ийс бетта товарни продукци арахецара план 102 процент кхоачашъяьй, хӀаьта гаражни оборудовани арахецара план 104,1 процент кхоачашъяьй. Планах лаьрхӀачул совгӀа арахийца продукци эзараш сомий маьха я. Арахецача продукцега дӀабода мах лохбарах паччахьалкхенна кходаьд цхьа эзар гаргга сом ахча.

Сийлахь-йоккхача Октябрьски революци 49 шу дузача денна сийленца накъа яхара социалистически яхье яьнача цехий, участкай коллективаша керда толамаш доах. Дукха хӀама ца эшаш кхоачашъяьй цар товарни продукци арахецара итт бетта план.

Цехашта, участкашта юкъе яьржача яхье укх шера цахаддаш хьалха латташ хьайоагӀа Ржевский Анатолий Петрович керте латтача сборочни участка коллектив. Массехк ди хьалха цунна елар завода карара-кара тела ЦӀе байракхи бӀаь сом ахчан премии.

Дала а доагӀаш из совгӀат леннилга хьахьокх укх хьокхамаша: сентябрь бетта план 113 процент кхоачашъяьй, хӀаьта итт бетта план ах бутт хьалха кхоачашъяьй. Ер бутт боьлехьа октябра дезача цӀейна хеталь итт бетта планал совгӀа арахецаргья эзараш сомаш мах бола продукци. Цул совгӀа участка коллективо арахийцача прессашта, подъемникашта, цӀарацӀурашта тӀехдика оценка еннай.

Ши-шегӀа хьахулаш дац уж къахьегама толамаш. Къахьегама толамий лард а хинна дӀаэттад болх нийса вӀаштӀехьбаккхар. ХӀара дийнахь, смена чакхйоалача хана, баьча балха итогаш ю. КарагӀийна дикадараш, кхоачамбоацараш белгалдоах. Нийсденна кхоачамбоацараш дӀадахара хьадда йола мероприятеш кийчъю. Кхоанарча сменах кхоачаш бе безача балха задани лу хӀара бригадана. Уж ворхӀ я цу участке. Бутт чакхбаьлча дикагӀйолча, бригадана карара-кара тела ЦӀе вымпел лу. Из цунгара хьаьккхара чӀоагӀа къовсам лоаттабу вокх бригадаша. Укх шера цахаддаш из вымпел лелаяьй нов. Уваров керте латтача бригадо, хӀаьта укх бетта из хьожаьяьй нов. Ушаков керте латтача бригадана.

Октябра совгӀата цхьайтта бетта план 7-ча ноябре кхоачашъе лерхӀ участка болхлоша. Хьинаре къахьегаш ба нн. Чебоксаров, Митин, Баряев, кхыбараш.

Сурта тӀа: шовзткъа тонни пресса маслонасосага хьожаш ба слесараш (аьрдехьара аьттехьа) Чебоксаров Евгений, Митин Иван бригадир Ушаков Егорь, Баряев Генадий.

Б. Костоева текст.
И. Плиева сурт.

ЛАЬТТАН ФОНДАШИ ЦАРЕХ ПАЙДА ЭЦАРА НАЬКЪАШИ

Ялат дукхагӀа даккхара лоархӀаме гӀулакх да хӀара гектара тӀара боала хьувкъам лакхбар. Цу гӀулакха эггара хьалха данза даргдоацар — лаьтта лелалара культура лакхъяр, из Ӏилман ларда тӀа леладар.

Цудухьа лаьттай свойстваш йовзилгеи уж доагӀ-доагӀача тайпара дӀанийсделгеи чӀоаггӀа эшаш да вай вахара дукха дешаш къоастадеча хана.

Лаьттай генетически башхалонаши аренца уж дӀанийсдари хьахьокхаш дола эггара хьалхара а керттера а документ да лаьттай карта. Лаьттан тӀоан цхьаццайола производственно-лоархӀамера свойтваш, хьахьокхаш долча лаьттай картои тайп-тайпарча картограммашеи йиш хулийт лаьттай Ӏалама свойстваш нийса лархӀа а лаьттаех тайп - тайпарча боахама гӀулакхашта пайда эцара гӀойленагӀа долччара уж хьахаржа а.

ХӀара боахам рентабельни хилийтар дукха юрта боахама берригача специалисташа рационально, оахама хӀара квадратни метро хьувкъам дукхагӀа лургболча тайпара пайда эца беза лаьттаех, цудухьа агротехнически бокъонаша яххача тайпара обработка е еза царна, вешта аьлча предплужникаш йоахкача нохарашца аха деза уж. Халахете а, тха районашка боахамашка предплужникаш йоацача нохарашца оах лаьтташ.

«Ингушский» совхоза 14095 гектар оаха лаьтташ да. Цар МалгӀабика зона хьалашка кхыметтел йокъал эттача шера а, дика хьувкъаергьяр гурахьа юв культураш, цхьабакъда цу гӀулакха оахаш йола эябь 25 сантиметр кӀоарга хила еза. ХӀаьта а тха боахамашка уж гӀулакхаш деш дац.

«Кавказ» яхача колхоза ерригача бригадашка а «Ингушский» совхоза отделенешка а духхьал хьакхайкаду, шоай лаьтташ предплужникаш йоахкача нохарашка оахалургдолаш дац яхаш: «Кавказ» яхача колхозера лаьтташ огараш ягӀаш да, хӀаьта совхоза кхашка дукха оасар да, цудухьа предплужникаш йоахкача нохараш йоархӀаш чу а ихе хьалдукъ. Иштта хетар харцахьа да.

Цкъа-зале, бокъонца агротехнически ханашка лаьтташ оахе, кхай тӀа огараш хургьяц. Цхьаццайола участкаш тессе ют боахамаша, из бахьан долаш дукххача хана цхьаккха хьисап а доацаш жаи доахани доажадеш тоӀаду лаьтташ, цул тӀехьагӀа йоагтӀача тайпара дуьшени яц.

Цул совгӀа, ца оахаш дут кхашкара 10 метрагара 60 метрага кхаччалца шера наькъаш, цу гӀулакха «новкъостал» ду «Малгобекнефта» НПУ мехкдаьттахоша, Масала, Алханчуртски атагӀа гӀолла хьалбоданикъ 3 метр мара шера хила ца безача метте 60 метр шера ба. Цу новкъа гӀолла шоай оборудовани Ахлаевски участке тракторашца хьалъувз мехкдаьттахоша. Масала, С-100 яхача трактораша цу новкъа гӀолла текхаю турбаш, соалозаш кхыяраш.

Алханчуртски канала дӀоаххала ца оахаш улл 40 метаргара 80 метрага кхаччалца шерал дола лаьтта. Из хул бӀаьш гектараш, йоархӀ яьнна лаьтта.

ЛерттӀа оахаш яц кхай йистош. Цул совгӀа, къаьстта уйла тӀаяхийта еза лаьтташта гӀулакх дара. Оахамашта зе ду михои хивои. Цхьабакъда, цунца къовсам лоаттабац района боахмаша. Алханчуртски атагӀа гӀолла хьекхача михаща лаьттан тӀехе толхаю, михаца йокъа а ю, дӀа а кхухь лаьттах йоакха хьаьна хӀамаш. ХӀаьта михага из ца дайтара хьу йоагӀаш хул гоьттача оасагӀ.

Цхьабакъда, укх тӀеххьарча 10 шера цхьа га дӀаегӀаяц районерча дхьанна а боахамо. Цу гӀулакха Нохч - ГӀалгӀай АССР юрта боахама министерства кийчъяь мероприятеш хьахийца ахча а доллашехьа. Цул вогӀа да «Кавказ» яхача колхоза управлене боахама чухьара лаьтташ нийсделга ца эшаш гӀулакх доархӀаш хилар. Цу боахамерча 7126 гектар долча оахамах хӀара шера гурахьа культураш дӀаювш 60 процент да. ХӀаьта из-м боккха хьайбаш леладу боахам ма бий. ТӀаккха мишта дӀанийсъе а вӀашагӀтоха а йиш хургья доакъарий база? Из боахам кӀалхарбувл даьгӀенаш ахара чотах, цар оах 3200 гектар йолча шоай даьгӀенех 1000 гектар совгӀа. ЦӀаькха а оахам ца дийцача далац: хига лаьтта Ӏо ца кхахьийтар дукха боса оагӀонца деш дола оахам урагӀа а ца деш пхорагӀа де деза. ПхорагӀа оахам деш хилча кагийча лагӀай хьисапе боал тувс нохаро, хӀаьта цу боалаша тӀоадал чусоцаю, догӀа делхаш а бӀаьстан юхье лоаш дешаш а Ӏоухача тоатолаша Ӏохкахьац оахам. Цхьабакъда, «Кавказ» яхача колхоза керттерча агронома нов. В. Н. Крошка хьалехац боса оагӀош пхорагӀа мара ца оахилга. Иззамо сурт да «Ингушский» а, «Алханчуртский» а, УРС-а № 4 йолча а совхозашка.

Оахама иштта мара терко ца яро кастта дукха лаьтташ дӀаде пайдана доацача даха тарлу.

Долла хӀама кхоачамболлаш деш дац лаьтта ше тоадара а. Масала, «Кавказ» яхача колхозе чӀоаггӀа тух увш 1693 гектар лаьтташ да, хӀаьта «Ингушский» совхозе кӀеззига мара тух ца увш — 3518 гектар, юкъерча боараме тух увш — 922 гектар, чӀоагӀа тух увш — 324 гектар лаьтташ да. Нагахьа санна цу гӀулакха боахамашка деш фуд аьнна цар кулгалхошка хаьттача, гучадаргда, нагахьа санна колхозе кӀезига - дукха деш хӀамаш дале, «Ингушский» совхозе деш цхьаккха хӀама дац. Цунах ца эшаш гӀулакх лоархӀ «Ингушский» совхоза керттерча агронома нов. П. С. Мартусевича, лаьтташ тоадара тӀаерзаь мероприятеш цунгара лаьттай картацарча очерка тӀа йолаш яле а.

Цу тайпара сурт да понашка а даьгӀенашка а. «Ингушский» совхозе 1628 гектар понаши 3769 гектар даьгӀенаши я Шолжа дукъа къилбаседенгахьарча босагӀа. Цунах хорвгӀа шортта тайп-тайпара баьцаш тӀаьнна уж тӀуна босеш, бердаш, довкъаш аьхки моаж а лийя дӀаотташ хилар. ХӀана? Можлу цхьаккха хьисап доацаш даьгӀенашка доахан доажалендаь, хӀаьта понаш даим хьекхилга мара, кхы тоаеш йоацандаь. Культурни баьцаш доахана юъ, хӀаьта йоархӀаш хьокхаш яц. «Ингушский» совхоза керттера зоотехник нов. Б. Чергизов декхарийла ва даьгӀений оборот оттае а из бокъонца кхоачашъе. а.

Цу балха юкъебаха беза юрта боахама производственни управлене керттера специалисташ, цар шоай опытаца, знанеца новкъостал де а цул тӀехьагӀа Советски Ӏаьдала 50 шу дизара сийна тӀаийца социалистически декхараш кхоачашде йиш хилийтар дукха ерига мероприятеш чакхйоахилга царгара хьалехьа а деза.

В. КРУПНОВ.
МалгӀабика района юрта боахама производственни управлене воккхагӀа вола землеустроитель.

«ТАЙФУН» ЯХА ОПЕРАЦИ ЧАКХ ЦА ЯЛАР

1966 шера декабрь бетта советски халкъо белгалдоаккх ший деза ди — Москвана юхе немецко-фашистски бӀунаш дохадаь 25 шу дизар.

«Московский рабочий» яхача издательства кепатоха дӀачудала кийчдаьд «Москва бахьан долаш лаьтта тӀом» яха книжка. Из язадаьд Советски столица юхе лаьттача сийлахь-боккхача тӀема юкъе юкъарчал доацаш дакъа лоацаш хиннараша, цӀи хезача полководцаша, инаралаша, эпсараша, тӀема бирса герз кхеллараша, Москверча а Подмосковьерча а партий, нн, советски, комсомольски болхлоша.

Кердадарий кепайоазон агентства, «Московский рабочий» яхача издательствагара мукъа а бийха, кепатох «Москва бахьан долаш лаьтта тӀом» яхача книжка тӀа бӀарчча кепатохаш йолча Советски Союза маршала Жуков Георге статья тӀара доакъош.

☆ ☆

Г. К. ЖУКОВ,
Советски Союза Маршал, Малхбузехьарча фронта командующи хиннар

...Цкъа санна дукххаза а хийттад сога: советски бӀуний мишта вӀаштӀехьдаьннад Москвана юхе чӀоагӀагӀа йола немецко-фашистски группировка йохае а бирсача Ӏан хьалашка цун юхедиса доакъош малхбузенгахьа тӀехьашка кховса а. Москвана юхе тӀом хилале хьалхагӀа массе хана тӀехьашка ма лийннадарий ЦӀе Эскар. Малхбузехьарча фронта командующи се хинна хиларах тарра, са безам ба цу дешах сайна хетар ала.

Ховш маларра, «Тайфун» яхаш кодови цӀи а йолаш йола операци московски оагӀонгахьа ше йолаеш немецко-фашистски командоване лийрхӀадар вяземско-московский брянско-московский лостамашка советски бӀунаш доха а даь, къилбаседенгахьареи къулбехьенгахьареи гадоахарг Москвана тӀа а баьхка, мамогта сихагӀа ив дӀалаца. Из стратегически уйла леррагӀа, шиннахьа гӀолла чуйацара метолаца кхоачашъе дага хинвавар моастагӀа. Эггара хьалха го а баь, советски бӀунаш дохаде лаьрхӀадар Брянскаи Вязьмаи районашка; шоллагӀа го а баь, Москва дӀалаца лаьрхӀадар бронетанкови бӀунашца гаьнна гадоахарг къилбаседа-малхбузенгахьара Клине гӀоллеи къулбехьенгахьара Туле, Кашире гӀоллеи стратегически гон боаж-моарзагӀ Ногински районе вӀашка боалабергболаш гаьнна гадоахарг Москвана тӀа а баьхка.

Цхьабакъда, шерра аьржа, «Тайфун» яхар санна чоалхане операци чакхъяккха лаьрхӀа хиннача гитлеровски командоване доккха гӀалат дир низийи средствайи лоархӀам ше беча хана. Цо кӀезига мах бир ЦӀеча Эскара тороний, сов тӀех мах бир ший бӀуний тороний. Немецко-фашистски командоване тӀагулдаь низаш Вязьмаи Брянскаи районашкара вай оборона йохаяра а Малхбузехьарчеи Калинински фронтий бӀунаш Калинин — Яхрома — Красная Поляна — Краково — Нари-Окаи яхахиш — Тула—Кашира — Михайлов яхача линега кхаччалца тӀехьашка дахара а мара тоъанзар. БелгаллакхкхадоагӀа, моастагӀчун керттера стратегически уйла кхоачашъяра — Москва дӀалацара — Вязьмера малхбузенгахьарча районе турпаленца оборона лаьца латтача гобаь долча советски бӀунашца къовсам болабаро чӀоагӀа новкъарле яь хилар. Цу районе хьедала дийзар гитлеровций керттерча низий.

Цу тайппара, октябрь бетта юххье юххьанца лийрхӀар кхоачаш а даь, операце шоллагӀа этап чакхъяккха маганзар моастагӀчоа. «Тайфун» яхача операце шоллагӀа этап чакхъяккхара ударни группировкаш вӀашагӀйохкача хана а иштта доккхий гӀалаташ дир. МоастагӀчун оагӀошцара группировкаш, къаьстта а Тула районе латаш хиннараш, мела а бӀуний юкъара соединенеш шоашта юкъе кхоачам хиллал йоацаш а яр. 1941 шера Ӏан хьалашка бронетанкови соединенешка даьха дог, практико хьакъьекхачох, пайдана ца хилар гучадаьлар. Уж дукха хӀалак хилар, чакхъяла низ боацаш йисар. Цу цхьан ханна фронта центре хӀама тоха ханзар германски командованена, цун цига кхоачамболлаш низаш хиннадале а. Цу гӀулакхо тхона торо елар дивизионни ираш а тӀехьа ерригга тхоай резерваш пассивни участкашкара, центрера паргӀатта флангашка ахийта а моастагӀчун ударни группировкашта дукхьала ерзае а.

Гитлеровски бӀунаш дукха хӀалак хилар, Ӏан хьалашка тӀом бе кийчденна уж ца хилар, советски тӀемахоша дорха духьале яр, — уж долла хӀамаш чӀоаггӀа Ӏаьткъар немецко-фашистски даькъой тӀема денала, цар корзагӀдаьхар уж, толам барг хиларах бола тешам боабир.

Декабрь бетта хьалхара деноШ хьатӀаотталехьа чӀоаггӀа хӀалак хилар немецко-фашистски бӀунаш. ЙӀоахалла эзар километр совгӀа хьаллаьтта моастагӀчун коммуникацеш даим вай партизански отрядаша хӀамаш етташ яр. Цар шоай турпалерча гӀулакхашца юкъахдоахар моастагӀчун бӀунаш Ӏалашделга, тылерча цун органий болх, доккхий зенаш дора моастагӀчоа.

Ноябрь бутт болабеннача юххье тха вӀаштӀехьдаьлар ударни группировкаш тха оборона фронта флангашка мича тӀагулъяьй ший ханнахьа гучадаккха а моастагӀчун керттера хӀама тоха безам бола лостамаш малагӀаш да нийса къоастаде а. МоастагӀчун ударни бийнашта духьала оттайир оаха тоъал дукхача противотанкови инженерни средствашца кийчъяь йола кӀоаргга эшелонированни оборона. Циггача, эггара кхерамегӀа долча лостамашка, тӀаззар тха деррига керттера танкови доакъош.

Москвана юхе баьча тӀем тӀа доккхий зенаш хилар советски бӀунашта, цхьабакъда, царга Даьхенгара массе хана эшшаш дола новкъостал хулар, цудухьа оборонительни тӀемаш чакхдаллалца тӀема деналах ца доахаши шоаш котдаргхиларах бола тешам бовнзеи дар уж.

Советски халкъаи цун Герзашцара Низаштеи, эггара халагӀа хинна дӀайолаелар цул тӀехьагӀа хьалхарча коталонаша дог гӀоздаьккхар. ЦӀеча Эскаро йохайир Ленинград дӀалацеи немецко - фашистски бӀунаш фински герзашцарча низашца вӀашагӀкхетийтеи лаьрхӀа йола гитлеровски план. Тихвинга районе контрнаступлени йолаьяча цо моастагӀ хӀалак а ваь, город хьалаьцар. Къулбехьен фронта бӀунаша цу ханна контрнаступлени а йолаяь. Ростов-на-Дону хьалаьцар.

Декабрь бутт болалуш Ставкера керда вӀашагӀлелла ши эскари тӀехьагӀа 20-гӀа эскар а даь вӀашагӀтеха йола массехк соединени кхаьчар Малхбузехьарча фронтага. Цу доллача хӀамаша тхога йиш хилийтар контрнаступлени йолае.

Москвана юхе советски бӀунаша контрнаступлени ергйола хьалаш оборонительни тӀемаш лаьттача хана денз кийчдеш дар. Вай бӀунаша фронта флангашка 1—3 декабре толаме юхадухьал йийтта хӀамаш дӀахо а еттилга хилар цунах.

Аьттув болаш эттача хьалех пайда а ийца, Ставко приказ делар Малхбузен фронто йолаеча ханна контрнаступлени йолайойла Калинински фронтеи Къулбехьен Малхбузен фронта аьттехьарча ткъамеи бӀунаша а аьнна.

Ноябрь бутт бовш Москвагара къилбаседа-малхбузенгахьеи Москва-Волга яхача канала малхбоаленгахьеи 1-гӀа ударни эскари керда вӀашагӀделла 20-гӀа эскари тӀадерзадир Ставко. Цу ханале Рязана районе тӀаэза дар 10-гӀа эскар.

20-ча ноябре Верховни главнокомандующега телефон а теха, эттача хьалашта из дух тӀа а ваьккха, аз дийхар цунгара моастагӀчоа хӀама чӀоагӀагӀа тохари Москвана юхера из гаьна ваккхари дуьхьа 1-гӀеи 10-гӀеи эскараш Малхбузехьарча фронта хьакаралулга.

Сталина, лаьрххӀа сога ла а дийгӀа, хьаттар:

— ХӀаьта моастагӀа кризисни хьалтӀа кхаьча а моллагӀа керда йоккха группировка гӀулакха юкъе яккха торо йоацаш а хиларах дог тийша вий хьо?

— МоастагӀа тишваьв. Цхьабакъда, 1-чеи 10-чеи эскарий новкъостал доацаш фронта бӀунашта а могаргдац кхераме йола моастагӀа чувенна моттигаш мукъаяха. Нагахьа санна вай уж хӀанззе а дена мукъа ца йоахе, моастагӀчо ший бӀуний къилбаседенгахьарчеи къулбехьенгахьарчеи группировкаех вӀашагӀтохаш йолча йоккхийча резервашца ше чӀоагӀве а тӀаккха вай гӀулакхаш халача хьала тӀа отта а тарлу.

Генеральни штабаца дагаваргва со аьлар Сталина. Фронта штаба начальникагара В. В. Соколовскегара (1-гӀеи 10-гӀеи эскараш гӀулакха юкъедоалале деза ха хьатӀакхаьчай аьнна иштта хеташ хиннача) дийхар аз, цо генштабе телефон а теха, резервни эскараш сихагӀа фронтага хьалелча гӀойленагӀа долгах уж дӀакхетабелга.

29-ча ноябре бийса яхача ханна тхога хьахайтар 1-гӀа ударни 10-гӀеи эскараша а 2-ча эскара ерригга соединенеш а Малхбузехьарча фронтага хьалуш хиларах Ставко яь решени. Цу цхьан ханна Ставко тӀадиллар цу эскарех пайда эцара гӀулакха тхона хетар яз а даь оаха хьалдайтилга.

2-ча декабре ӀуьIрийна керттерча даькъе укх лохе язаьчо чулоацаш дола тхоашта хетараш хьалдахийтар оаха Ставкага:

Инарал-лейтенанта В. И. Кузнецова командованех дола 1-гӀа ударни эскар ший дерригача низашца Дмитров — Яхрома районе кийчдала дезаш а 30-чеи 20-чеи эскарашца оагӀув а болаш Клинагахьарча лостамеи дӀахо массане а юкъарча Терлаева Слабодагахьарча лостамеи моастагӀчоа хӀама тоха езаш а дар.

Красная Поляна — Белый Раст яхача районерча 20-гӀча эскаро, 1-ча ударнии 16-чеи эскарашца оагӀув а болаш, юкъарча лостамгахьа уллача Солнечногорска хӀама тох, къулбехьенгахьара из чу а ерзаеш; 16-ча эскаро ший аьтехьарча ткъамаца хӀама тох Крюкована а дӀахо гӀулакхашка хьежжа а.

10-ча эскаро, 50-ча эскара бӀунашца оагӀув а болаш, моастагӀчоа хӀама тохаргья Сталиногорск — Богородицк яхача лостаме, дӀахо а наступлени ергья Упа яхача хин къулбехьенгахьарча районе.

Малхбузен фронта флангашкара контрнаступлене гарггагӀара декхар сенах латтар аьлча, из латтар, «Центр яхача эскарий группа ударни группировкаш йохаярахи юкъарчал доацаш Москвана тӀалатта кхерам дӀабаккхарахи. Гаьнна дӀахо а хоадам боллаш де лерхӀаш дола хӀамаш фронта бӀунашта хьалхашка оттаде низаш долаш дацар тхо цу хана. Тхоай махулла моастагӀа Москвана гаьнаваккха а мамогта дукхагӀа цунна зенаш де а гӀертар тхо.

1-гӀа ударни, 10-гӀа, 20-гӀа эскараш тхога хьаленна доллашехьа а Малхбузехьара фронт дукхалга дилдача моастагӀчул тӀех яцар (авиацегара дӀаиккхача). Танкаши артилле-

(Йистедоалар 4-ча оагӀо тӀа).

3-гӀа оагӀо. 22 октябрь, 1966 шу.

ДУНЕ ЦХЬАН КIИРАГIА

ЯПОНСКИ БОЛХЛОЙ ГУЙРАНАРА КЪОВСАМ

Японера гуйрен бIаьстии цу шоралашка дадача дунен кхыча мехкашка санна хилац. Лаьттан шара цу поясе латтача йIовхалах е йоачай дукхалах латташ дац уккхаза гIулакх. ВIаштта 15 шу да шера юкъерча цу ханашка японски гIайренашка лира классови къовсамаш латташ а цу къовсамашка болхлой классои мехка берригача къахьегамхошей къахьегара, демократически паргIатонашта, маьршача вахара йола шоай бокъонаш йоахаш а хьадоагIа. ХIара бIаьстии гурахьеи мехка гIетташ дола уж классови тIемаш тIом хинначул тIехьагIарча Японе традиционни а хинна дIаэттад. Газетий оагIонаш тIа «бIаьстанареи» «гурахьарен» болхлой наступлени аьнна цIи дIаяхай цар. Кхыча тайпара яц укх шерара гуйра а, цхьабакъда, хIаьта а соахкарчоа тара яц из.

Укх шера гурахьа наступлени яра хьалхагIе а денз кийчо е болабеннабар японски къахьегамхой. Июль бетта съездаш хилар 210 эзар член юкъе волаш йолча телефонеи телеграфеи болхлой Ерригъяпонски профсоюза, 240 эзар член юкъе волаш йолча частни машиннаькъашкарча болхлой профсоюзий ерригъюкъарча федераце, кIора промышленностеи кхыча профсоюзни объединенеи болхлой профсоюзий Японски федераце. Шоашта эша экономически гIулакхаш (алапеш лакхделга, къахьегама хьалаш тоаделга, кхыдараш) кхоачашдар духьа лоаттабеча къовсама шерра программа йийца Iанзар уж съездаш. Цига агIазлонца харцахьа лаьрхIар США-с Вьетнаме лоаттабу бIеха тIом, Вьетнама Демократически Республика маьршача городаштеи юрташтеи оакхарой хьисапе чуетта бомбаш, Азеи ГIаьнарча Малхбоалени халкъашта духьала агрессии провокацеши лелаяр духьа американски герзашцарча низаша Японе территорех пайда эцар.

Японе (Сохио) профсоюзий генеральни совета — мехка вIашагIкхийттача берригача къахьегамхоех нийсса ахаш хIана бац аьнна бараш ший мугIарашта юкъе лоацаш а мехка йоккхагIа а йолча профсоюзни центра 31-гIа съезд хиларца чакхъяьлар доакъошкарча профсоюзий уж дуккха съездаш. Болхлой класса чоалхане долча мехка чухьарча хьалашка, Вьетнаме латтача американски агрессеца дуваденна ирденнача хьалашка хилар съезд. Производствана капиталистически «рационализаци» ярца техача хIаманна цIаькха а кIалниисбелар шахтераш. Алхха укх тIеххьарча шерашка мехка кIора бассейнашкара улица тIа аракхайсар 170 эзар гаргга кIор боаха болхлой. Халача хьала тIа нийсбелар юкъерчеи кагийчеи предприяте болхлой. ЧIоагтIа къахьегамхой игIаз а бигар, сатем а боабир Азерча американски агрессивни гIулакхаша, къаьстта а США-с Вьетнаме лоаттабеча тIема новкъостал дара дакъа лелаеча правительства политико. Вьетнаме болхача американски салтийи тIема мухьийи перевалочни база а хинна дIаэттаб мохк маларра аьлча. Мехка къахьегамхоша цIаккха а ца кхетадьча тайпара дика кхетаду, США агрессена духьала, Япони цу авантюрана юкъеозара духьала къовсам лоаттабеш ца хуле, Японе мяшар, кхычарех тийша хIама доацаш из хулга, кхерамале бахьан долаш къовсам лоаттабеш ца хуле, шоаш дIадехаш дола экономически гIулакхаш а царга кхоачашдулургдоацилга.

Цу хана Сохио хиннача съезде массава раьза а волаш тIаийцар «Ханойнеи Хайфонаи американски бомбаш чуеттара духьала лоаттабу къовсам чIоагIбара хьакъехьара» резолюци. Съездо лаьрхIар американски, агрессена духьалбарий итта миллионаш подписаш гулъе а къовсам лоаттабеш долча вьетнамски халкъа материальни кхыдолен новкъостал дар духьа ахча гулде а.

Гуйранарча забастовкай тIемаш латта бетташ хинна дIаболабенна август—сентябрь цу цхьан ханна Индокитае эггара хьалха Вьетнаме США-с лоаттабеча агрессивни тIема духьала, правительства лелаеча американски агрессена новкъостал дара политикана духьала дукхача наха забастовкаш яра бетташ а хинна дIаэттад. Цар корта хилар къахьегамхошей дерригача демократически низашеи 14 октябре, городийи юртийи улицашка бIаьш эзараш демонстранташ арабаьннача хана, цар цхьан бартаца шоай гIулакхаш дIачакхдахар.

Мехка коммунистическия социалистически партей а кхыча демократически низий а викалаша тIахьехам бир юкъарча низашца агрессеи тIемеи планашта хIама тохара, Вьетнама турпала халкъа новкъостал дара. Профсоюза генсовето доакъошкарча шийерригача профсоюзашта указани елар Японерча болхлой болама исторе чухь шийна нийсса кхы цхьаккха ца хинна акт — керттера ирал Вьетнамерча американски империализма агрессена духьала ерзаяь йола массане а юкъара стачка чакхъяккха, аьнна.

Массане а юкъара стачка 21 октябре е лаьрхIа яр, хIаьта правительство из дIайола а ялалехьа кхерамаш тIатувса яьлар стачкана юкъе дакъа лоацаргдараштa. «Вьетнамерча тIема духьала 21 октябре массане а юкъара забастовка яра планаш теркал ца еш йита безам болаш дац тхо», — аьлар министрий кабинета генеральни секретара Аите. Кхерам тIатувсаш къамаьлаш дир къахьегама министра Ямагэи доал деш йолча либерально-демократически парте генеральни секретара Танакеи.

Доал деча гIозараша тIатийсача кхерамаша унзарбаханзар къахьегамхой. Машиннаькъахошен химикашеи, металлургаша а пачхаьхьалкхен гIулакхаш тIарча наха а бакъдир Вьетнамера агресси соцаяйта, цу тIа Японе новкъостал дара духьала къовсам болабе лаьрхIа шоаш хилар. 21-ча октябрера стачка — Японски къахьегамхой гуйранарча наступлене кульминационни пункт. Из цу цхьан ханна машари вахара бокъонаш лораеш кхы а чIоагIагIа къовсам болабергбола пункт а хургья.

«КХАЬ ОАГIОРАХЬАРЧА КЛУБЕРА» ТОРГ

Тамаш я 20-ча октябре Бонне кхаь оагIорахьара дIайолаеннача США, Англе, Малхбузен Германе викалий совещане дакъа лаьцарех цхьаккха а дикача дагара хиннавале. Переговораш йIаьхеи халеи хила мегаш я.

Переговорий керттера дош — из Малхбузен германе ший территоре тIа латта американскии английскии бIунаш лeладарга дIадахийтача даькъа компенсаци елга. Къаьстта а ира латт из дош Англена: хIанз цунна тIерча валютни халонашка диллача вIалла а низ кхачац 61 эзар эпсари салтеи юкъе волаш дола «Рейнера британски эскар» оалаш дар леладе. Алхха ахчан дакъа лаьрхIача укх шера из леладарга дахийтар 94 миллион фунт стерлингаш дар. Цунах дола ахчан дакъа хьатакха яхаш Боннагара англичанаша хьадеха дукха ха я. Карра хьада яхац цар: герз тергдолаш Малхбузен Германе Англега заказаш доахкийтаргдола гIулакх вIаштIехьдаккха мара гIертац. Уж тайпа соглашенеш юкъ-юкъе еш я, Iаьдалаш хьага а мегаргволаш чIоагIа латт уж кхоачаш ца яра гIулакха. Масала, 1964 шера апрель бетта денз 1965 шера апрель беттага кхаччалца Малхбузен Германе декхар тIаийцадар Англега 116 миллион фунта маьха заказаш дергда ше аьнна, хIаьта деррига даьраш 47 миллиона маьха мара дац.

ХIанз финансови халонаш тIаэттай (хьатIадоагIача шера 5400 миллион маркага дIакхоачаргья ФРГ бюджета дефицит) яхаш вIалла теркал а дац боннски Iаьдалаша англичанашта эшараш. Зехьа дайнад английски министраш бIарччача ахкана а гурахьа а Бонне ахар. Массехк ди мара дац Англе финансий министра Каллагэна немцаша аьнна де тугаш ца хиларах цIаькха а теша торо хинна. ЭгIазбахача англичанаша Малхбузен Германерча английски бIуний цхьа дакъа арадоаккхаргда шоаш аьнна кхерам а тIатессар кхыметтел. Цхьабакъда, цу кхерамо унзардаханзар боннски Iаьдалаш. Цкъа-дале, цар геттара дика кхетаду, ший бIунаш ФРГ лоаттадар ловш Англи хилар, хIана аьлча цо цунга йиш хулийт Англи Юкъарча рынка член ца хиларах Малхбузен Европе дикка мелъенна ший политически влияни дIахо а лоаттае. Шоллаг1а-дале — хIаьта из керттера а да — экономически санна, иштта политически а гIулакха ше хIанз чIоагIа дIакараяха йолча ВIашагIкхийттача Штаташта духьалъяла йиш йолаш яц Англи. ХIанз ВIашагIкхийттача Штаташта вIалла гIойле йолаш дац Франци НАТО яхача тIема организацена юкъера хьаларца дувзаденна вешта а тоъал дукха халонаш американцашта тIакхаьчача Малхбузен Европера НАТО тIема позицеш мелла енна а мелъялар. США президента Джонсона цу хьакъехьа духхьал даьлар хьалхагIа премьер-министрага Вильсонаген, укх шера аьхки из Вашингтоне ваха волча хана, хIаьта дукха ха йоаццаш английски кхыча мехкашкарча гIулакхий министрага Браунген.

ВIашагIкхийтта Штаташ шоаш а я берригаш а дIалаьрхIача 218 эзар салтеи эпсари юкъе волаш йола американски 5 дивизи 3 къаьстта полки латтача Малхбузен Германе територе тIара шоай бIунаш леладарга дIадодача компенсаци яр лохш. США-на барта а долаш боннски Iаьдалаша декхар тIаийцар шин шера — укх шера 31 декабре кхаччалца — ВIашагIкхийттача Штаташка дерригаш а дIалаьрхIача 1350 миллион доллара маьха тIема заказаш дергда ше аьнна. Из барт хIанз а «дIакхоачаш ца беш бисаб» 600 миллион доллара, хIаьта дукха ха йоаццаш канцлер Эрхард Вашингтоне ваха волаш цига безаме доацаш къамаьлаш хилар цу деша хьакъехьа.

Цу хьалашка дар кхаь оагIорахьара переговораш яра идея президента Джонсона хьалхаьккхача а. Цхьабакъда, гIалат хургдар, нагахьа санна уж переговораш английски е американски расходашта компенсаци яра деша хетаь мара яц аьнна хийтача. «Франкфуртер рандшау» яхача малхбузенгермански газето яздаьчох, «Европерча тIема ситуаце дешага бокъонца юха хьажара юкъе» хила езаш я уж переговораш. НАТО доазонел чухьа США, Англи, Малхбузен Германи юкъе а йолаш «кхаь оагIорахьара клуб» вIашагIйоллара юхь дIайолаелга хила тарлу цу переговорех. Цу «клубо» лерхIарех цаI — Франци хийра йоаккхилга, цудухьа Париже чIоагIа сахьувзадеш ба боннски переговорашта. Боннски реваншисташ, шоай чIоагIача позицеех пайда а эцаш, шоай союзникашка цIаькха а шоаш яхар дайта дага болаш ба политически гIулакханта санна, иштта тIема гIулакхашта а, хIаьта керттердар — шоаш лерхIачунгахьа — ядерни герз шоай доалахьа хилийтаргахьа кхы цхьаькха цхьа гIа баккхар.

А. БИРЮКОВ,
Е. ЕГОРОВ,
(ТАСС).

Дика къахьегама толамаш доахаш хIайоагIа хIамаш тегача производственни объединене йиъалагIча цеха коллектив.

Еррига продукци арахецара нийс бетта план 111 процент кхоачашъяьй уккхаза, хIаьта планал совгIа арахийца маIача наьхеи берийи кочамаш эзараш сома маьха я. Объединене карара-кара тела Ше байракх яьккхай цар. Объединене предприятешта юкъе яьржача социалистически яхье дикагIа хьокхамаш даьхачарна тийлар ахчан премеш.

Белгалбаха беза мастераш иш. М. Лигмановаи З. Дробышеваи керте латта участкай болхлой. Массаза а шоай производственни декхараш 5—20 процент тIеххкхоачашъду цар.

ХIанз а хьабоагIа уж шоай графикал хьалха бувлаш, хIаьта итт бетта производственни задани дикка тIеххкхоачашъе уйла йолаш ба объединене къахьегамхой. Шоай къахьегама толамаш Сийлахь - боккхача Октябра 49 шу дузача денна хетаду цар.

Р. АУШЕВ.

Сурта тIа: Мастер З. Голубенко мотористкас Евлоева Маккас баьча балхага хьожаш я.

И. Плиева сурт.

КХОАЧАМБОАЦАРАШ ХIАНЗ А ДОЛАШ ДА

Дувцилга а яц газеташ, журналаш кхыйола кепайоазон изданеш вай культурни вахаре эшаш лоархIам болаш хилар. Хиланза барбоаца духовни кхача а хинна дIаэттай уж хIара болхлочун, колхозхочун, гIулакхе волчун дезаде. ХIаьта иштта боккхача лоархIаме да подписчикашка кепайоазон изданеш ханнахьа дIакхачийтар а.

Наьсарен района бувзама отделенеша газеташ, журналаш хьаладерашта из гIулакх миштa ду хьожаш яр укх деношка «Сердало» газета рейдови бригада.

Наьсарен районе йоккхагIчарех я Пхьелекъонгий - Юрт. Иштта дукха ба уккхаза газеташ, журналаш шерра-шера яздераш а. Цхьабакъда массава а вац парна юкъе салоIача сахьата керда газет, журнал деша йиш йолаш. Дукха ба цу юрта бувзама отделене почтальонаша беча балха раьза боацаш. ДогIа дийлха хотта баьннача дийнахьа юрта йисте бахарашка наггахьа мара кхачац почтальонаш. Мержоев Исраил, Осканов Нурдин, Мержоева Аьсет.

Укх шера «Грозненски рабочий, «Путь Ленина» яхача газеташта кулг яздаьлар аз—йоах «Назрановски совхоза Пхьелекъонгий-Юртарча отделене молотобойца Плиев Ужаха Ахьмада. Шера боагIа мах 8 соми 28 кепиги дIа а ийца ах шу даьлча кхы дагIац хьона аьнна кхы газеташ ца кхухьаш соцадаьд сона. Иштта шера боагIа мах дIа а ийца газеташ ца кхухьаш соцадаьд отделене слесара Ажигов Макшарипа а. Почтальон цамогаш ва яхаш хьаделна керда газеташи журналаши кIира даллалца почте а доададий цкъа дахьаш 7—8 номер газеташ хьалахь тхона, йоах механизатораша нов. Ведзижев Жабраилеи Чибиев Алиханеи. Уж бах почтальона Осканов Айюпа гIулакх деча участке. Цхьа йолча хана почта ийца ший кIаьнк вохийт Айюпа. Хьо цхьан дуне тIа яхар яхаш, хьо йолча аха йиш йий са аьнна ца кхухьаш, соцадаьд Айюпа газеташ бригадира Плиева Тамарийна.

Бувзама отделене бахача наха хьаяьздаьча кепайоазон изданешта лерттIа учет ца лелайир бахьан долаш бIарччача шера хьаяздаь журналаш цхьа-ши номер мара хьа ца кхоачаш моттигаш а нийсъеннай уккхаза.

Ши бутт баьннаб, — йоах Пхьелекъонгий - Юртарча заготпункта директора Богатырева Махьмада, — шера хьаяздаь «Крестьянка», «Работница» яха журналаш сона хьа ца дахьа. ХIана а юрта хьакхачанза да уж йоах почте. ХIаьта иштта цхьан шера аз кулг яздаьча «Iилмеи вахари» яхача журнала кога метта «Iилмеи дын» яха журнал да сона хьаккхухьар, из а бIарччача шера ши номер мара хьа ца дахьаш соцадаьд.

Заготпункте болх беча наха ханханнахьа хьаэц шоай почта, — йоах силада заведующе Ведзижев Тарханеи, Арчаков Исраилеи, тхоай сага тIадиллад оаха почта хьаккхахьа, вешта юрта бахача наха во йоагIа почта. Ужжамо масалаш дагардаь а варгвац. Бувзама отделене наха укх шера кулг яздаьча кепайоазон изданей спискашка хьежача 170 гаргга экземпляр я, цхьабакъда цу изданей доставочни листаш а квитанцеш а ерригаш цхьан тхога хьажа аьнна хьаяннараш бIаьннега дIакхоачаш а яцар. Юхейисараш мичай аьнна оаха бувзама отделене заведующега Плиева Хьавайга хьаттача, — Сона-м хац, — аьлар Хьавас, — со уккхаза балха ена цхьа бутт а баьннабац, тхога яраш аз шута дIаеннай. Из да района бувзама отделене начальника уккхаза лерттIа контроль ца а лоаттаеш из гIулакх тесса дитар бахьан долаш.

ДикагIча хьала тIа дац района кхыча юрташкарча бувзама отделенешкара хьалаш а. Йоккхача Яндре бахараш каст-каста бусс хьаьздаь газеташ керда долаш Iодеша йиш йоацаш. ХIаьта района бувзама отделеней Союзпечатеи начальникашка хьаттача цу шин юрта кхыча юрташкарчул дикагIа болх бу бувзама отделенеша.

Экажкъонгий - Юртарча бувзама отделене 13-гIа октябре а кхы тIехьагIа а арадаьннача газетий 160 гаргга экземпляр уллар бахача наха дIа ца кхоачийташ. Кхоъ почтальон ва отделене пачхаьлкхено лаьрхIа алапи а транспорт а спецбаракьа а телаш юрта бахача наха хан-ханнахьа почта дIакхаьба балха хьайица. Нахага дIа ца доачийхташ хIана укх газеташ изал ха йоаккхаш аьнна оаха хьаттача почтальонаш бац уж дIакхахьа, аьнна юха жоп делар тхона бувзама отделене заведующе нов. Костоева. Эзар совгIа цIа дахаш моттиг я Экажкъонгий-Юрт. Дукха письмош, телеграммаш, посылкаш, газеташ, журналаш кхы йола кепайоазон изданеш йоагIа цу юрта бахача наьха цIерах. ДIахо да йиш йолаш гIулакх дац почтальонаш болладе а бац яхаш наха хьакхаьча почта ханнахьа дIа ца кхоачийташ складе санна Iо а йилла алийтар. Района юрташка бахача наха шоай цIерах хьена корреспонденци ханнахьа хьаэцаргйолаш шийн болх эргабаьккха тоабе беза Наьсарен района бувзама отделеней болхлоша.

Сердало газета рейдови бригада; БЕНМУРЗАЕВ Б. — Наьсарен райком парте инструктор; БАРАХОЕВ Ю.—Комсомола Наьсарен райкома орготдела заведующи; БАЦАЕВ М. — «Путь Ленина» яхача Наьсарен районни газета сотрудник; ШАДИЕВ С. — «Сердало» газета спецкорр.

Редактор М. К. ЛЬЯНОВ.

САЛОIАЧА САХЬАТА

МАЛАГIА БЕЗА КХАЧА

Цхьайолча лондонски ресторанийн столикаш тIа дукха ха йоаццаш дIаоттаьй телефонаш. Цига хIама яа баьхка нах хьежа безаш хилац официантага, шоашта эша заказ дIаалара. МоллагI йолча телефонаца санна Iайха буача кхачан номераш дIаала мара дезац. Цу минута кхача хьатIабахь.

МАЙМАЛАШ. НАЬКЪАХОЙ

Чкъаьрий лувцараша Атлантически океанера ши маймал лаьцад. Маймалаш чудагIа йоккха ардакхий яьшка Англе берда йистошта 10 миль мара гаьна йоацаш хи тIа гIолла лелаш яр. Цу чу уллаш записка корадир чкъаьрий лувцарашта. Цу тIа яздаь хиннад цхьан маймала цIи Бонго вокх маймала цIи Гина я аьнна. Уж корадаьчо Лондонски зоопарке «Берий дог гIозданккхара» маймалаш дIачуделар дехаш хиннад записка тIа. Маймалаш океана тIа миштa даьннад хIанз а ховш дац.

ФУТБОЛЬНИ ЦIИ

Испански граьдайчарел дукхагIа ецé кIезигагIа цIераш яц Ливерпулерча ворхI бутт баьннача Паула. Аристократически дезалера а яц из йиIиг. Цун да каменщика говзал йолаш каменщик ва, футболах ловзачарга ца хьежача Iе ца луш а ва. ЙиIиг ярах долча свидетельства тIа дас дIаязьяьй ялхайтта цIи: Паула Сан, Джон Лоуренс, Локер Берн Стронг Иежа, Стивенсон Галлехон, Хант Милн, Томисон Шэнкли Беннет Пройсли.

Царех цхьайтта 1965-ча шера Англе кубок яьккхача ливерпульски командацарча футболистий тайпан цIераш я, цар гIатехай запасерча футболах ловзачун тайпан цIи менеджера Билла Шэнкли, команда начальника тайпан цIи Рубэна Беннета, иштта тренера тайпан цIи Боба Прайсли. Свидетельства шоллагIча оагIон тIа массаболча футболисташа кулгаш яьздаьд.

КАРАIОМАЯЬ ЖИРАФАШ

Жирафаш чIоагIа кхераш я, нахаца хала хьаIам уж, мелла чIоагIа къахьегарах уж караерзае гIерташ, хIанзалца хьа хIама хиннадац цох. Ийс шу даьннача Амстердама зоосаде яьча цхьан Лакена карагIдаьннад из, телевизионни фильме ловзаьй цо жирафа роль. Телевизарча гIолла из роль ловзаьчул тIехьагIа цирке балха яхай из. Дика ловзаю цо тIаьагIача говра роль. Иштта артистий труппе ломаца, якаца акха говраца, инкалаца, антилопаца артиста роль дика ловзаю цо.

ВОТКАРАЛ КХЕРАМЕГIА

Камбейски заливе Инде малхбузехьа оагIорахьара хьачудоагIа Нарбада яха хий. Цу чу цхьаннахьа ца хиннача хьисапе дукха воткараш да, хIаьта берда йисте ядача чхарашта — маймалаш, царна юхе эзараш акха кхокхарч, тайп-тайпара бесаш дола бовнаш, кхыдола оалхазараш.

Оакхарий, оалхазараш кхера ца дезаш дах, уж лорадеш да акха нокхарий. Нокхарий геттара дукха да уккхаза, чIоагIа лат уж кхайканза венача хьаьшах, цудухьа чарахьий, оакхарий лувцараш юстара мара тIехбалац цига да.

ДУНЕН ТIА ЛАКХАГIА ЯР

Мичахьа ба дунен тIа эггара лакхагIа бола хи, мел лакхал да цун. Хеташ да рекордиста лакхал 109 метр я аьннен. США Калифорния яхача штате из ба аьннен. Дукха ха йоаццаш хайра цу штате Мэнсхолт яхача моттиге кхы а лакхагIа хи хилар. Вокханал гаьнал кхо метри 2 сантиметри лакхагIа ба из. Цу хена диаметр кхойтта метри ах метри ба, эзар шу совгIа ха йолаш а ба из хи.

РОБОТ БАЛХА ТIА

Рим яхача города гаьна воацаш вахаш ва радиотехник Фьоренца. Итт шера Iалаьмате чIоагIа къахьега дезаш хилар из Iилма-фантастически романашка ювцача тайпара хургйолаш — робот яха сага хьисапе йола аппарат хьаяра. ЦаI ах метр я робота лакхал. Тоъал дIа-са хьоалуш ба цун корта, кулгаш, когаш. ДукхагIйола аппаратура чена чу дIаниисъяь я цун юкъе: километр хула электропроводаш, 72 электролампа, 90 транзистор. «Джеронимо-1», иштта цIи тиллай цунах из хьаяьчо, миллион лир дIадахар из хьаярга. Бакъда, цу гIулакхах кхетачо йоах, хIанзарча маьхашка диллача из селла дукха а дац. Истола тIа шу оттаде, цIе чу лостам бе, ий дила, кхыметтел вира доажаде а хов «Джеронима», ший кердача даьга дика ладувгIаш йолча вирана эхь хет ший бIаргбаланза дола ший кердача даь сибат бIаргадайча. ХIанз-м «Джеронима» шорттига лел, хIаьта Фьоренц дагава из кхоачамбоацар дIадаккха. Укх гарггарча хана яхаш дувц цо «Джеронимос» хIанзарча халхарий конкурсе дакъа лоацаргда.

«ТАЙФУН» ЯХА ОПЕРАЦИ ЧАКХ ЦА ЯЛАР

(Йистедоалар. Долалу 3-ча оагIо тIа).

рии моастагIчун дуккхагIа яр. Вай бIунаша Москвана юхе контрнаступлени йолаяра бахьан из хилар.

Контрнаступлене хьалхарча этапе фронта 5, 33, 43-ча, 4-ча эскарашта хьалхашка оттадеш хинна декхар дар духьал латташ вола моастагIа хьинаререча гIулакхашца вай фронт центре юха а къайла, юкъара наступлени йолаяра наступлени елга.

...4-ча октябре бийса яхача хана телефон а теха Лакххехьарча главнокомандующе хаттар даьчул совнагIа хIанз кхы малагIа новкъостал дергда фронта, аьнна. Оаха дехар дора Лакххехьарча главнокомандованей мехка ПВО-и резерверча авиаце тхо хьаллацари цул совгIа, ши бIаь яйта а шоай экипажаш а тIехьа танкаш йоахкийтилгеи. Танкаш кIезига яр тхога, хIаьта уж ца хилча наступлени чIоагIъе йиш яцар.

— Танкаш яц, яла йиш яц тхота, — аьлар Сталина, — авиаци хургья. Укх сахьате генштабе телефон тохаргья аз. Ховш хилалаш, 5-ча декабре Калинински фронто наступлени йолаелга. ХIаьта 6-ча декабре Ельца районе наступлени йолаергья Къулбехьен-Малхбузехьарча фронта аьтта ткъама оперативни группо.

6-ча декабре столицана къилбаседенгахьарен къулбехьангахьарен контрнаступлени йолайир Малхбузехьарча фронта бIунаша. Калининеи Ельцеи районе наступлени йолайир лоаллахарча фронташа. Iалаьмате чIоагIа тIом эттар.

Наступлени йолаяьча хьалхарча дийннахье а моастагIчун оборона хьалхарча доазонах чудолар Калинински фронта бIунаш, цхьабакъда, моастагIа бухваккха магандзар. ТIагIертта итт дийнахьа тIом баьчул тIехьагIа мара хьалхашкахьа аха доладаланзар фронта бIунаш. Из хилар Малхбузехьарча фронта аьттехьарча ткъамо Рогачево — Солнечногорска районе немецки группировка йоха а яь, Клин юкъейитача хана.

13-ча декабре Малхбузехьарча фронта 1-гIа ударни эскари 30-ча эскара низех цхьа дакъеи Клина гаргакхаьчар. Город массе оагIорахьара чу а ерзаяь, советски бIунаш цу чу даьлар, хIаьта лира тIемаш даьчул тIехьагIа кхоана 15-гIа декабрь да яхаш тховсара Клин моастагIчох Iоцlеи а йир.

Наступлени дика дIайолайир 20-чеи 16-чеи эскараша. 9-ча декабре ди чакхдоаллаш, моастагIчо еш хинна дорха духьале каг а яь, Солнечногорске тIакхаьчар 20-гIа эскар. 11 декабре городера аракхессар моастагI 16-гIа эскаро, 8-ча декабре Краково мукъа а яьккха, Истрински водохранилищагахьа наступлени йолайир.

Хьалхашкахьа долхаш дар инарала Л. А. Говорова команда еш хинна 5-ча эскара аьтта ткъама бIунаш а. 5-гIа эскар дIахьалхаухаш хиларо чIоагтIа новкъостал дора 16 эскара толама.

Тхона хила ца дезар хилар Палешкино яхача юрта районе (Рузера къулбаседа-малхбузенгахьа 12 километр) 2-ча гвардейски дошлой корпуса командир инарал-майор Л. М. Доватори 20-ча дошлой дивизе командир подполковник М. Т. Тавлиеви боабарах. Фронта тIема Совето дIачубаларах ССР Союза лакххехьарча Совета Президиумо венначул тIехьа вицлургвоацаш Советски Союза Турпал яха цIи елар Л. М. Доватора.

6 декабре, моастагIа ший оборона карара ца ялийта гIиртача Михайлова районе, тIехьашка доалаш лаьттача Гудериана 2-ча танкови эскара фланг дIакъовлар духьа тIом болабир 10-ча эскаро а. 8-ча декабре Тула районе Веневереи Михайловереи моастагIа тIехьашка воала наькъаш дIахоададара кхерам тIа а тувсаш, Тула районера наступлени йолайир 50-ча эскаро.

Флангашкара Малхбузехьарча фронта бIунашеи Къулбехьен-Малхбузехьен фронта оперативни группои кIоаргга чудерзаль дола Гудериана эскар юкъарча доставе сихха тIехьашка доалаш дар Узловойгахьеи Богородицкагахьеи, деза-доккха герз, автомашинаш, тягачаш, танкаш дIа а кхувсаш.

Итт дийнахьа тIом баьчул тIехьагIа Малхбузехьарча фронта аьрда ткъама бIунаш, Гудериана 2-гIа танкови эскар дикка эша а дай, хьалхашкахьа дахар 130 километр.

Тулана тIера кхерам дIабаьккхар. ДIахо наступлени яра аьттув бола хьалаш нийсделар. Тула лораяра гIулакха доккха новкъостал дир 5-ча эскара доакъошеи герз караийцача тульски болхлой отрядашеи. Уккхаза контрнаступлени еча хана керттера дакъа лаьцар Гетмана танкови дивизе, Белова корпуса, инарал-лейтенанта В. С. Попова командовани а йолаш латаш хиннача 50-ча эскара оперативни группо.

Лаьттан тIарча доакъоша беш бола тIом хьаллоацар фронтеи мехка ПВО-и авиаце а инарала А. Е. Голованова командах йолча гаьнна тIом бе ухача авиаце а. Бомбардировщикашеи штурмовикашеи хIамаш еттар моастагIчун артиллерийски позицешта, танкови доакъошта, тIехьашка дувчала бIунашта, автотранспортни колоннашта. МоастагIчун бIунаш тIехьашка даьннaчул тIехьагIа дерригa наькъаш дIалийца ядар цун тIема техникеи автомашинаши.

МоастагIа тIехьашка воалача наькъа цун тыле ухийтар фронта командоване лыжни доакъош, конница, фецарча десанта бIунаш, цар хIалакдора тIехьашка долхаш латта моастагIчун доакъош. МоастагIчун тыле, шоай де дезачоа фронтий тIема советашца дага а бувлаш, чIоагIа тIемаш деш бар партизанаш.

Толамца хьалхашкахьа ухар керда вIашагIъеллача Брянски фронта соединенеш а.

БIунаш Орешка—Старица—Ламен Рузеи яха хиш — Малоярославец — Тихонова Пустынь — Калуга — Масальск — Сухиничи — Зелов — Мценск — Новосиль яхача лине тIа дIатIадовларца чакхъяьлар советски бIунаша Москвана юхе йолаяьча контрнаступлене хьалхара этап.

5 январе саррахьа кхайка Москве дIавигар со, Лакххехьарча командоване Ставке.

Фронташкарча гIулакхех Б. М. Шапошникова лоацца хоам баьчул тIехьагIа Сталина аьлар:

— Москвана юхе эшарах хIанз корзагIбаьнна, Iанна кийчо янза ба гитлеровцаш, хIанз ерригъюкъара наступлени йолаяра эггара аьттув болашагIа йола ха я.

Малхбузен лостамерча фронтий контрнаступлени дика лелаш хилар теркал а дай, Ставко лерхIар дерригача вокх лостамашкахьа Советски бIунашка наступлени йолаяйта. Ерригъюкъарча наступлене лийрхIад Ленинграда юхе, Москвера малхбузенгахьа, мехка къулбехьара моастагIа вохавелга дар...

...Ялх бетта баьча тIем тIа эггара хьалха Москвана юхе чIоагтIа эшайир Шеча Эскаро гитлеровски бIуний керттера группировка. Цул хьалхагIа а цхьадолча лостамашка тоъал аьттув болаш тIемаш-м даьдар советски бIунаша, хIаьта а шоай масштабашка диллача уж нийсле йиш йолаш дац низаш тIех долаш волча моастагIчоа духьала кхетамца оборонительни тIемаш а деш, аьттонца юхадухьал хIамаш а етташ, сихха контрнаступлене а долхаш латарца, советски военачальникаш оперативно - тактически тIом бе ховш хилар хьа а хьокхаш советски тIема говзал йIаьхий яь болча Москвана юхе хиннача сийлахь-боккхача тIемаца.

Бирсача, дуккхаза а хIалак хулча дIакхоачача хьалашка чIоагIлора, къонахчал совдувлар, опыт Iовра вай бIуний, хIаьта мел эш технически средстваш шоай бе кхаьчачул тIехьагIа тIехьашка дувлаш, обороне латташ хинначара боккха наступательни низ а хиле дIаоттар.

Москвана юхе шоаш бохабаьчул тIехьагIа ерригача фронте оборона лаьцар гитлеровцаша. Шоай бIуний тIема низ юхаметтаоттабара массехк тотальни мероприяти чакхъяккха а Францерен дIалийцача кхыча мехкашкарен даьха тоъал дукха доакъош советско-германски фронте долале а дийзар немецко-фашистски тIема-политически кулгалдерий. Кхыча мехкий-сателлитий правительствашта низ бе а советско-германски фронте керда соединенеши кхы тIа а материальни ресурсаши йохийтилга царгара хьадеха а дийзар гитлеровций.

Дуккхаза а хетт сога Москвана юххе тIом латтача хана фу карагIдаьлар Сталина яхаш:

МоастагIа эшавара низаши средстваши вIаштIехьдоахаш Москве вар Сталин. Цунна карагIдаьннар — даьннад ала дезаш да. Пачхаьлкхен Оборона Комитета керте лаьттача цо, наркоматий кулгалдеча составах ког гIортолга а еш, Iалаьмате боккха болх бир хиланза яргйоаца стратегически резерваши материально-технически средстваши вIаштIехьйоахаш. ДIалехача гIулакхашта чIоагтIа шиш болаш хиларца, ала йиш йолаш да, вIаштIехьдаргдац аьнна хеташ дола хIамаш цо вIаштIехьдаьха хилар.

Москва бахьан долаш лаьттача лирача тIемашка Iалаьмате чIоагIа летар ерригa подразделенеш, доакъош, соединенеш, объединенеш. ТIемахоша — салтечунгара инаралага кхаччалца бараша — шийна нийсса кхы цхьаькха йоаца турпалал гайтар Коммунистически парте баьча тIахьехама жоп луш цар кхоачашдир Даьхенна хьалхашкара шоай сийлахьа декхар, столица лораяра гIулакха е низаш а, е вахар а ца кхолеш. Текха даргдоацача декхарийла да вай дерригаш а шоаш боабешшехьа а вай Даьхен дег чу — городе-турпале — Москве моастагIа чу ца витараштa хьалхашка.

(АПН).

ЛадувгIа

25 октябрь, 1966 шу.

РАДИО: 8.25 — «Султана пачхаьхьах бола фаьлг» яхача Римски-Корсакова опера тIара музыка; 8.45 — «Къона тIехье» (гIалгIай меттала); 16.00 — Промышленноста болхлошта йола передача (нохчий меттала); 16.30 — Наха гIулакх деш барех йола передача (нохчий меттала); 17.15 — «Индустриальни Нохч-ГIалгIайче»; 17.30 — Къаьнарча замах юкъедисача зенерча гIуллакхашта духьал тIом; (гIалгIай меттала).

Хьажа

ТЕЛЕВИДЕНИ: 18.00 — Школьни мастерске. Кинорепортаж; 18.10 — Берашта бола фаьлг (нохчий меттала); 18.20 — Берашта дола фильм; 18.50 — Телевизионни кердадараш (эрсийи нохчийи меттала); 19.20 — Киножурнал; 19.30 — «Нарты». Кибиева творчествах йола передача (нохчий меттала); 19.55 — Шоана бераш! 20.05 — Музыкальни альбом; 20.25 — Пропагандисташтеи ладувгIархоштеи гIо лара; 21.10 — Кагирхошта хетаь литературни передача (гIалгIай меттала). 21.30 — «Iаьржача сиглен кIала» яха телевизионни опера.

РЕДАКЦЕ АДРЕС: г. Грозный, ЦIеча фронтовикий улица, 15. Телефонаш: редактора—2-41-23; редактора зам.—2-30-91; бехктокхама секретара — 2-45-48, партийни вахара; промышленнии, юртбоахамеи, культураи, письмойи отделий—2-25-72; корректорске — 2-09-20.

АДРЕС РЕДАКЦИИ: г. Грозный, ул. Красных фронтовиков, 15. Телефоны: редактора — 2-41-23; зам. редактора — 2-30-91; ответственного секретаря—2-45-48; отделов партийной жизни, промышленного, сельскохозяйственного, культуры и писем — 2-25-72; корректорской — 2-09-20.

«Грозненский рабочий» издательства типографи, Революце проспект 7/84.

Типография изд-ва «Грозненский рабочий», проспект Революции 7/84.

СФ02356. Заказ № 5513.